

XVII. VE XX. YÜZYILLAR ARASINDA ISPARTA ŞEHRİNDE VAKIF KURUMU

Evren GÖKÇE*

Özet

Osmanlı medeniyetinin temel unsurları arasında sayılan vakıflar, resmi hizmetlerin günümüzdeki kadar gelişmiş olmadığı geçmişte, toplumsal hayat açısından önemli bir boşluk doldurmaktaydılar. Vakıf müessesesi aynı zamanda Osmanlı şehir tarihçiliği açısından önemli bir araştırma sahasıdır. Vakıfların kuruluş belgeleri olan vakfiyeler üzerinde yapılan incelemeler, Osmanlı şehirlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları hakkında önemli bilgilerin elde edilmesine katkı yapmaktadır. Bu çalışmada, XVII. yüzyılın başları ile XX. yüzyılın ilk çeyreği arasında Vakfiye Defterleri'ne kaydedilmiş vakfiyeler ve Isparta Şer'iyye Sicilleri'ndeki diğer belgeler vasıtasıyla tespit edilen 39 vakıf örneği, çeşitli kategoriler kapsamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vakfiye, Şer'iyye Sicilleri, Vakıf, Isparta

BETWEEN THE XVII-XX TH CENTURY THE CHARİTY FOUNDATION AT THE ISPARTA CITY

ABSTRACT

The charity foundations that one of the basic elements of Ottoman civilization was filling important lacks for the social life at the past when official aids were not sufficient inasmuch as today's conditions. In addition to this point, charity foundations are important for the history of Ottoman urban studies. The studies about the Vakfiyes (The Registration documents of the founding contract of these foundations) will contribute deriving important information to social, cultural and economic structures of Ottoman

---

* Tarih Doktoru. evren1839@hotmail.com

cities. At this study 39 charity foundation pattern established between XVII-XX centuries that derived from the Vakfiye Defterleri (the Registers of The Deed of Trust of The Charity Foundations) and Sharia Court Registers, was analyzed with different categories.

Key Words: Founding Contract of The Charity Foundations, Shariya Court Registers, The Charity Foundation, Isparta

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahlar, hanedan üyeleri, devlet adamları ve varlık sahipleri gibi seçkinlerle, toplumu oluşturan diğer sınıflara mensup kişiler tarafından yüzyıllar boyunca hayır faaliyetleri gerçekleştirilmiş, bu doğrultuda sayısız vakıf vücuda getirilmiştir. Böylece, devletin yerine getirmek zorunda olduğu kamu hizmetlerine destek verilmiş, Osmanlı medeniyet ve kültürünün şekillenmesine önemli katkılar sağlanmıştır. Aynı zamanda, hayır faaliyetlerinin kurumsal kimliğe büründüğü vakıflar sayesinde halkın temel ihtiyaçlarının daha iyi karşılanabilmesi için ekonomik, sosyal ve kültürel nitelikli eserler tesis edilerek imparatorluğun dört bir tarafında yaşaya insan topluluklarının hizmetine sunulmuştur.¹

Hititlerden Büyük İskender'e, Perslerden Roma ve Bizans'a birçok medeniyete ev sahipliği yapan Isparta, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Selçuklular önderliğinde Anadolu'ya giren Türkmen topluluklarının yerleşimine sahne olmuştur. Anadolu'da ilk merkezî Türk devletinin temellerini atan Selçukluların zayıflamasıyla, Isparta'nın bulunduğu Psidia bölgesinde Hamidoğulları egemenliği başlamıştır. Eski şehirleri imar etmekle kalmayıp, yeni yerleşim merkezleri kurarak buralarda çok sayıda eser meydana getiren beylik yöneticileri, bu eserlerin bakımları, masraflarının karşılanması ve diğer ihtiyaçları için vakıflar tesis etmişlerdir. Bu vakıfların bazıları zamanla işlevlerini yitirmekle birlikte, Osmanlı yönetiminin başlamasından sonra faaliyetlerini sürdürenler de bulunmaktadır.²

---

¹ Vakıfların şehirler açısından taşıdıkları önem ve fonksiyonları hakkında Ömer Demirel, *Osmanlı Vakıf-Şehir İlişkisine Bir Örnek: Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000

² Zeki Arıkan, *XV-XVI.Yüzyıllarda Hamit Sancağı*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1998,133; Sait Kofoglu, *Hamidoğulları Beyliği*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, 325

Hamidoğulları döneminde, Eğirdir ve Yalvaç gibi şehirlere nazaran daha geri planda kalan Isparta, sancak merkezi sıfatını Osmanlı yönetimine katılmasından sonra kazanmıştır. Beylik toprakları, II. Murad tarafından kesin olarak Osmanlı sınırlarına dahil edilince Hamid Sancağı ismini almış ve merkez kaza Isparta olmuştur.³ Şehirde Osmanlı hakimiyetiyle birlikte vakıf müessesesi önceki dönemlerde görülmeyen bir canlılık kazanmıştır. Nitekim XVI. yüzyıla ait M.1501 tarihli bir vakıf defterine göre, bu tarihte Isparta'da 18 civarında vakıf olup, gelirleri 13 yapı için tahsis edilmişti.⁴ XVI. yüzyıldan sonra şehirdeki vakıfların sayısı artış göstermiş, cumhuriyetin ilan edildiği XX. yüzyıla kadar vakıflar bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetler aralıksız sürdürülmüştür.

Bu incelemede, belirli sayıdaki örnek üzerinden XVII-XX. yüzyıllar arasında Isparta'nın gelişiminde önemli bir rol oynayan vakıf kurumu mercek altına alınmıştır. İncelemenin temeli Osmanlı arşiv belgelerinden elde edilen verilere dayanmaktadır.⁵ Bu kapsamda başta Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi bünyesindeki Vakfiye Defterleri olmak üzere, Hurûfât Defterleri ve Isparta Şer'iyye Sicilleri vasıtasıyla 39 vakıf örneği tespit edilerek analize tabi tutulmuştur.⁶

Osmanlı dönemi boyunca kurulan Isparta vakıflarının incelemedeki sayıdan fazla olduğu, vurgulanması gereken önemli bir husustur. Örneğin arşiv belgelerinde su kaynakları açısından zengin bir potansiyele sahip olan Isparta'da içme suları ve çeşmelere ait çok sayıda vakfın mevcudiyetiyle karşılaşılmaktadır.⁷ Bunların yanı sıra belgelerde

³ Feridun M. Emecen "Isparta", *DİA-19*, İstanbul, 1999,196; Behset Karaca, *1501'de Hamit Sancağı Vakıfları*, Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Burdur, 2014, 62

⁴ Bu tarihte şehirdeki vakıf yapıları arasında özellikle zaviyeler ön plana çıkmaktaydı. Karaca, 85, 87.

⁵ İkincil kaynaklardan tespit edilen bazı Isparta vakıfları bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Özellikle Ün Halkevi Mecmuası'nda çeşitli araştırmacılarca incelenmiş olanları bu kapsamdadır. Bu hususta bir örnek için Neşet Çağatay, "Muhittinoğlu Mehmet Muallimhanesi Vakfı", *Ün Isparta Halkevi Mecmuası-13*, 145-146-147, Isparta, 1946, 2008-2009

⁶ Bazı vakıflara her iki arşiv kaynağında birden rastlandığını, bazılarının ise sadece Şer'iyye Sicilleri'nden tespit edilebildiğini vurgulamak gerekir. Vakıfların çeşitli açılardan incelemeye tabi tutulduğu çalışmalara dair önemli bir örnek Sak'a aittir. Sak tarafından XVII-XIX. yüzyılları (M.1650-1800) kapsayan 64 adet Konya Şer'iyye Sicili'nden derlenen 70 adet vakfiye ışığında, Konya'daki vakıf müessesesi mercek altına alınmıştır. İzzet Sak, *Şer'iyeye Sicillerinde Bulunan Konya Vakfiyeleri, 1600-1800*, Kömen Yayınları, Konya, 2005, 179 vd.

⁷ Bahsedilen vakıflar arasında Bereketzâde suyu vakfı, İskender Mahallesi Ali Efendi çeşmesi vakfı, Şa'ban Çelebi ve Hristos çeşmeleri vakfı, Hu Dede akar çeşmeleri vakfı, Evran Mahallesi Mü'min Hoca ve Çukur çeşme vakıfları, Hacı Satılmış karlığı vakfı, Yusuf Ağa bin Ken'an suyu ve karlığı vakfı gibi örnekler yer almaktadır. Isparta'da çeşme ve sulara ait vakıfların çok sayıda olduğu görülmektedir. İncelemede bunlardan bazılarına yer verilmiştir. Tablo-III, Tablo-IV, Tablo-VI; İŞS.179/-132-1; Vgma.Hurûfât Def.532/65 (142-145), 534/46 (47), 535/37 (27) 1060/16 (33)

mahalleler bünyesinde kurulan avâriz vakıflarıyla birlikte,⁸ çeşitli amaçlarla tesis edilmiş başka vakıfların da mevcut olduğu görülmektedir.⁹ Ancak bu vakıfların vakfiyelerine rastlanılmadığı gibi, kurucuları, mütevellileri, şartları ve maddi varlıkları hakkında detaylı bilgi edinilemediğinden, inceleme kapsamına alınmamışlardır.

Çalışmada, 39 örneğe ait vakfiyelerin düzenledikleri tarihler, içerdikleri vakıfların kuruluş tarihleri olarak değerlendirilmiştir. Ancak, Vakfiye Defterleri'nde olmayıp Hurûfât Defterleri, Isparta Şer'iyye Sicilleri ve diğer arşiv kaynaklarından belirlenebilen bazı vakıfların kuruluş tarihleri net bir şekilde tespit edilememiştir. Bu bakımdan müteveli tayini, berât tevcihinin yapıldığı tarih veya tescil tarihi, söz konusu vakfın kurulduğu tarih olarak esas alınmıştır.¹⁰

İncelemede H.Zilhicce 1011/M.Mayıs-Haziran 1603 tarihli olan bir vakfiye en eski örneği teşkil etmektedir. Bu vakfiye aynı zamanda Isparta'daki dini yapılardan inşa tarihi tam olarak bilinmeyen El-Hac Abdi Câmî' hakkındaki önemli belgelerden birisidir. Cumhuriyetin ilan edildiği tarihe en yakın vakfiye ise H.16 Safer 1330/M.3 Mayıs 1912'de düzenlenmiştir.¹¹

⁸ Isparta'da her mahallede bulunan avâriz vakıflarından Çelebiler Mahallesi avâriz vakfına katkı yapmak için düzenlenen bir vakfiyeye incelememizde yer verilmiştir. Ayrıca belgelerde Isparta'daki bazı mahalle avâriz vakıfların yıllık hesaplarına rastlanmaktadır. Örneğin, H.1270/M.1853 tarihinde Hacı Elfi Mahallesi avâriz vakfi müteveli Köseoğlu Hüseyin Efendi ile yapılan muhasebeye göre 1.556 gurus nükûdla 232 gurus nemaya, Yaylazâde Mahallesi avâriz vakfi müteveli Hacı Süleyman ile yapılan muhasebeye göre 6.840 gurus nükûd ve 1.026 gurus nemaya, Keçeci Mahallesi avâriz vakfi ise müteveli Ahmed Efendi ile yapılan hesaba göre 1.309 gurus nükûd ile 196 gurus tutarında nemaya sahipti. Boa.Ev.Mh.470/77, 470/78

⁹ Hacı Abdi Câmî' içindeki kütüphâne için Mehmed Efendi ve diğer ashâb-ı hayrâtın vakfettiği kitapların vakfi, Debbağhâne Mahallesinde Osman Bey tarafından yaptırılan Büyük Köprü (Cisr-i Kebir) için kurulan vakıf, Câmî'-i Atik Mahallesinden Aişe Hanım bint-i Hacı İsmail'in Sad'iyye Medresesi'nde teravih namazı kıldırarak imam ve diğer cihatlar için tesis ettiği vakıf ve Büyük Mezaristan (Kabristan-ı Kebir) vakfi gibi birtakım vakıflara belgelerde rastlanmakla birlikte, haklarında detaylı bilgi elde edilemediği için bunlara incelemede yer verilmemiştir. Isparta'da ayrıca Defterdar Abdurrahmân Efendi tarafından yaptırılan Vakıf Han gibi kuruluşlara ait başka önemli vakıflar da mevcuttur. İŞS.178-180/75-1; Vgma.Hurûfât Def.532/40(41),1059/50(125), 1140/53 (114); Boa.Ev.Mh. 205/82-74, 470/78 (Verilen örneklerle birlikte, kayıtlara geçmemiş veya vakfiyesi kaybolmuş vakıfları hesaba katmak gerekir)

¹⁰ Örneğin, bir çeşme vakfının kuruluş tarihi olarak tevliyet berâtının verildiği tarih, bir kitap vakfında kitapların vakfedildikleri yere teslim edildiği tarih, bir câminin görevlileri için tesis edilen vakıfta vazifeliye berâtının tevcih tarihi, sekiz yıl önce ölen bir şahsın vakfının şer'i mahkemede tescil edilip mütevellinin tayin edildiği tarih ve bir köyde inşa edilen mescidin vakfına yine şer'i mahkemede mütevellinin tayin edildiği tarihler kuruluş tarihleri olarak değerlendirilmiştir. Bkz.Tablo-VI; İŞS.179/119-1, 132-3, 180/12-1, 182/109-1, 184/213-3; Vgma.Vakfiye Def. 274/ 134

¹¹ Bkz.Tablo-VI; Vgma.Vakfiye Def.487/200-16,600/285-346; Sadık Akdemir, *Osmanlı Dönemi Isparta Vakıfları, Camiler ve Mescitler-Tekkeler ve Zaviyeler*, Hondu Yayınları, Isparta, 2011, 60

Çalışmaya dahil edilen Isparta vakıflarının değerlendirildikleri kategoriler arasında ilk sırada sahip oldukları gelir kaynakları yer almaktadır. Vakıf hizmetlerini yerine getirmek ve devamlılıklarını sağlamak amacıyla kurucuları tarafından tahsis edilen tüm kaynaklar, vakıf terminolojisinde mevkuf kavramıyla ifade edilmektedir.

1.Mevkufarı Açısından Isparta Vakıfları

Sözlüklerde durdurulmuş, alıkonulmuş gibi anlamlara gelen mevkuf¹² kavramı açısından vakıflar ikiye ayrılmaktadır. Birinci tür vakıf kendisinden yararlanan vakıflardır. Bu vakıflara aynı zamanda müessesât-ı hayriyye adı verilir. İbadethaneler, medreseler, okullar, imaretler, zaviyeler, kütüphaneler, misafirhaneler, çeşme, sebil ve mezarlıklar bu kategoriye girmektedir. İkinci tür ise sadece gelirden faydalanılan veya intifâ' olunan vakıflardır. İlk kategoriye giren müessesât-ı hayriyye, yani kendisinden yararlanan vakıflar, çeşitli gelir kaynaklarının işletilerek elde edilen gelirlerin hayır kurumlarına veya diğer yerlere aktarılması için kurulmuşlardır. Bir vakfa gelir sağlayan her türlü kaynak ise genel olarak müstegillât-ı vakfiyye olarak adlandırılmaktadır.¹³ Müstegillât-ı vakfiyye kapsamına giren mallar veya gelirler arasında ilk sırada gayrimenkûller gelmektedir.

30

a. Gayrimenkûl Mal Mevkufarı

Isparta vakıflarına gelir sağlayan kaynaklar arasında gayrimenkûllerin önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. İncelenen 39 vakfin 10'unda mevkuf olarak sadece gayrimenkûl tahsis edildiği tespit edilmiştir. Bu rakam bütün vakıflar içerisinde % 25.64'lük bir orana tekabül etmektedir.¹⁴

Gayrimenkûl mevkufu içeren vakıflarda, en çok tahsis olunan gayrimenkûlün dükkân olduğu görülmektedir. 10 örnekten 7'sinde birisi nısf, yani yarım hisse olmak üzere toplam 36.5 dükkân vakfedilmiştir. En çok dükkân vakfeden kişi M.1612 tarihli vakfiyesiyle İbrahim Çavuş bin Abdünnebi olup, 15 dükkânını El-Hac Abdi Câmi'nde

---

¹² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, İstanbul, 2003. 635; Ali Himmet Berki, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiyye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, İkbâl Matbaacılık, Ankara, 1966, 37

¹³ Yaşar Semiz, "Osmanlı Devleti'nde Para Vakıfları" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi-19*,1, 2016, 92-93

¹⁴ Bkz. Tablo-I; İŞS.179/119-1, 180/12-1, 182/125-2, 184/213-3; Vgma.Vakfiye Def.274/134, 487/182-15, 200-16, 201-17, 579/718-298, 583/23-17, 1993/91-69.

ikinci namazından sonra ruhuna Nebe Suresi okunması şartıyla vakfetmiştir. İbrahim Çavuş'u M.1603 tarihli vakfiyesiyle El-Hac Kemal bin Abdullah takip etmektedir. 9 dükkânını aynı camide yine ruhu için Yasin Suresi okunması amacıyla vakfetmiştir. Üçüncü sırada ise bir mülki idareci olan Hamid Mutasarrıfı El-Hac Mustafa Paşa gelmektedir. Mustafa Paşa Isparta çarşısındaki 4 dükkânını Abdi Paşa Medresesi müderrislerine gelir getirmesi için tahsis etmiştir. Çarşıdaki 2 dükkânı ile başka bir dükkânının nısf hissesini (2.5 dükkân) vakfeden Değirmencioğlu Mehmed Ağa ise dördüncü sıradadır. Bu dört kişinin dışında kalan diğer örneklerdeki vakıf kurucuları ise sadece 1'er dükkân vakfetmişlerdir.¹⁵

Dükkân mevkuflarının şehirdeki yerleri, Kutlu Bey Câmi' yakını, Isparta çarşısında Yeni Hamam yakını, Küçük Arasta, Bedesten civarı, Ağa Çarşısı ve Çerez Pazarı gibi mahallerdir. Vakfiyelerde, vafından sadece dükkân olarak bahsedilenlerle birlikte yağhane, dikici dükkânı, helvacı dükkânı, tahmisci dükkânı, eskici ve attar dükkânı ibareleriyle bazılarının içlerinde icra edilen meslekler açıkça belirtilmiştir. Değirmenci oğlu Mehmed Ağa'ya ait vakfiyede ise vakfedilen dükkânlar ölçüleri ve maddi değerleriyle birlikte zikredilmişlerdir. Bu dükkânlar, Isparta çarşısında Küçük Arasta'da "*iki bin guruş kıymetinde iki kepenk küşâd eder bir bâb dikici dükkânı*", aynı yerde "*terbîan yirmi beş zirâ' arsa üzerinde mebnî bin guruş kıymetli nısf dükkân*" ve Bedesten civarında "*bin guruş kıymetli ve terbîan altmış zirâ' arsa üzerinde mebnî bir dükkân*"dır.¹⁶

Dükkânların dışında gayrimenkûl cinsi gelir kaynakları arasında, Antalyalıoğlu Hanı'nda Karanlık Mağaza adlı "*bir mağaza*", Hacı Elfi Mahallesinde "*iki tahtânî oda ve bir miktar arâzî-yi hâliyyeyi hâvî bir menzil*", Kum Bağlar mevkinde "*iki dönüm mülk bağ*" ve şehir içinde "*bir mülk han*" gibi çeşitli mevkuflar mevcuttur. Böylece,

¹⁵ Bkz.Tablo-I; İbrahim Çavuş ve El-Hac Kemal'in vakfettiği dükkânların mütevellisi aynı kişidir. Muhtemelen bu sebepten dolayı ayrı vakfiyelerle vakfettikleri 24 dükkân, bazı belgelerde tek bir vakfin ortak mevkufu gibi nitelendirilmiştir "*Isparta'da İbrâhim Çâvûş ve Hâcî Kemâl rûhları-içün vakfeylediği vakfin...*"; Bkz.Tablo-I, Tablo-VIII; Vgma.Vakfiye Def.487/200-16,201-17, 579/718-298,1993/91-69; Vgma.Hurûfât Def.1062/7,9, 11, vd; Akdemir,55

¹⁶ Zirâ' dirsekle orta parmak arasındaki uzunluğu kapsayan bir Osmanlı ölçü birimi olmakla birlikte, bir zirâ' 175-190 santim arasında değişmektedir. Devellioğlu, 1189; İŞS.179/119-1, 180/12-1, 182/125-2; Vgma.Vakfiye Def. 478/200-16, 201-17, 579/718-219, 1993/91-69

sadece gayrimenkûllerin mevkuf olarak yer aldığı vakıflarda 36.5 dükkân, 1 han, 1 mağaza, 1 ev, bir miktar arazi ve 2 dönüm bağın vakfedildiği ortaya çıkmaktadır.¹⁷

Gayrimenkûl mevkufar arasındaki evin veya menzilin vasfi olarak zikredilen tahtânî kelimesi, sözlükte alt kat veya birinci kat anlamına gelmektedir. Böylece söz konusu evin tek katlı olduğu anlaşılmaktadır. Bağın birimi olan dönüm ise Osmanlı döneminde 4 evlek, 10 nişan, 100 çubuk ve 1600 arşın-kareye denk gelmekle birlikte, günümüz ölçüleriyle 919.30 metrekareye tekabül etmektedir. Mevkuf olarak vakfedildiği görülen han, Isparta şehir içi hanlarından birisi olup Hatiboğlu Hanı olarak bilinmektedir. Hatiboğlu Hanı, çarşıda Tuz Pazarı mevkisi bitişiğinde bulunan Hatiboğlu Medresesi'ne gelir getirmesi amacıyla yaptırılmıştır. Yaptıran kişi Firdevs Paşa Câmi' hatibinin soyundan geldiği için Hatibzâde lakabıyla anılan Süleyman Efendi'dir.¹⁸

b. Gayrimenkûller İle Birlikte Diğer Mevkufar

Çalışmada incelenen 39 örnekte, gayrimenkûl ile birlikte menkûl bir mevkuf içeren vakıf adedinin 7 olduğu tespit edilmiştir. Bu rakam toplam vakıf sayısının % 17.95'ini teşkil etmektedir. En erken tarihlisi H.1 Şa'ban 1115/M.10 Aralık 1703, en geç tarihlisi H.23 Şa'ban 1323/M.23 Ekim 1905 tarihli olan bu vakıflardaki mevkufar şunlardır:

Doğancı Mahallesinde üzerine mescîd inşa edilen “*kırk zirâ' arâzî*”, Isparta çarşısında Bezzâzistan-önünde “*bir dükkân*”, Çelebiler Mahallesinde “*kırk zirâ' arsa*”, Hacı İvaz Mahallesinde “*on iki dönüm gülistan*”, üzerine medrese inşa edilen bir miktar “*arsa*”, Aşağı-Kumlar mevkisinde “*iki evlek mülk bağ*”, şehir yakınında “*bir boyahâne*”, çarşıda Semerciler-içinde “*iki dükkân*”, çarşıda Temürciler-içinde “*bir dükkân*” olmak üzere gayrimenkuller; “*2.000 guruş, 1.200 guruş, 700 guruş, 500 guruş, 90 Mecîdî yüzlük altın*” olmak üzere nakit paralar; “*Abdullah Değirmeni'nde ayda yarım günlük hisse, Baş Değirmen'de ayda dört günlük hisse*” olmak üzere değirmen hisseleri.¹⁹

Gayrimenkûl ve menkûl mevkuf gelirlerinin birlikte vakfedildiği 7 vakfın, 1 mescîd, 1 medrese ve 1 hankâh olmak üzere üç dini ve kültürel yapı için tesis edildiği

¹⁷ İŞS.184/213-3; Vgma.Vakfiye Def.478/182-15, 583/23-17

¹⁸ Devellioğlu,1023; Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2010, 208; Evren Gökçe, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Isparta İdari Demografik ve Ekonomik Yapı*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Isparta, 2016, 197-198, 278

¹⁹ Bkz.Tablo-II; İŞS.179/16-2, 182/30-1,184/18-1;Vgma.Vakfiye Def.478/292-25, 579/409-184,582/1-1, 583/91-78,595/258-280, 600/236-303.

görülmektedir. Mescîd, Doğancı Mahallesinde İmamoğlu Mustafa Ağa tarafından inşa edilen İmamoğlu Mescîdi'dir. M.1802 tarihinde yapılmış olmakla birlikte vakfiyesi M.1803 tarihlidir. Medrese ise vakfiyede “*hayırsever eşhâs*” tarafından “*müceddeden*” inşa edildiği ifade edilen ve El-Hac Abdi/Halil Hamid Paşa/Hüseyin Efendi/Şakirzâde gibi birkaç farklı isimle anılan medresedir. Medreseye ismini verenlerden birisi olan müderris Harabizâde Hüseyin Efendi için aynı vakfiyede üç hayırsever tarafından toplam 700 guruş para, müderrise vazife yani maaş olarak tahsis edilmiştir. Hankâh ise, H.23 Şa'ban 1323/M.23 Ekim 1905 tarihli vakfiyeleriyle, Çelebiler Mahallesinden Hacı Ateşzâde Şeyh Bekir Efendi ibn Eş-Şeyh Hacı Mehmed Efendi ve ailesi tarafından inşa ettirilmiştir.²⁰

Vakfiyeye göre hankâh inşası için tahsis edilen ve Hacı Ateşzâde ailesi mensuplarına ait olan gülistan, on iki dönüm miktarında olup her sene kiraya verilerek üzerinde gül yetiştirilecek, bu güllerden üretilen gülyağı ve şükûfelerden sağlanacak gelire inşa edilecek hankâhın kandillerinin yakılması, kalacak misafirler için çay, kömür ve odun temini gibi çeşitli masrafların karşılanması sağlanacaktı. Bir Osmanlı dönümü her kenarı 40 arşın olmak üzere genişliği 1.600 mimarî arşına denk gelen bir alanı kapsamaktaydı. Eski birimlere göre bir dönüm yüz çubuk şatrancı ve her çubuk 12.25 arşın şatrancı olmakla birlikte İstanbul'dan uzak yerlerde rakam değişmekteydi. İmparatorluğun son zamanlarına gelindiğinde bir dönüm 40 adımı içeren bir kare alanı kapsamaktaydı. Cumhuriyet döneminin başlamasıyla birlikte dönüm ölçüsü standart hale getirilerek bir dönüm 1.000 metrekare olarak belirlenmiştir.²¹

Yukarıdaki örneklerle birlikte gayrimenkûl ile birlikte menkûl mal vakfeden vâkıflar arasında Şakım Hocâzade Ali Efendi bin İbrahim Efendi ve Osman Efendi'de bulunmaktadır. Şakım Hocazâde Ali Efendi 2.000 guruş para, Osman Efendi ise Aşağı Kumlar mevkisindeki bağını vakıf için tahsis etmiştir. Vakfiyede bağın iki evlek olduğu belirtilmektedir. Isparta'da arazi ölçümlerinde kullanılan bir birim olan evlek, bir

²⁰ İŞS.179/16-2; Vgma.Vakfiye Def.583/91-78, 600/236-303; Akdemir,170, 266-267; Harabizâde Hüseyin Efendi tarafından inşa edilen El-Hac Abdi Medresesi zamanla ortadan kalktığı için vakfiyede zikredilen hayırseverler tarafından yeniden yaptırılmıştır. Böcüzâde, 150

²¹ Vgma.Vakfiye Def.595/258-280, 600/236-303; M.Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-I*, MEB.Yayımları, İstanbul, 1993, 476; Gül yetiştiriciliği Isparta'da XIX. yüzyılın sonlarında Rumeli göçmenlerince ilk defâ Hacı İvaz Mahallesinden başlayarak uygulanmaya başlanan ve günümüze kadar gelen bir ekonomik sektör olarak önemini korumaktadır. Hilmi Dilmen, “Gülcülük” *Ün Isparta Halkevi Mecmuası-I*,10-11-12, Isparta,1935,164

dönümün dörtte biri olup, tek öküzle bir günde işlenilebilen arazi parçasına denk gelmektedir. Aynı zamanda 12.829 kg. tohum ekilebilen 400 arşın kare veya 254.8 metrekare ölçөгindeki arazi parçasını ihtiva etmektedir.²²

c. Sadece Menkûl Mevkuf Olarak Para Vakıfları

Isparta vakıflarına gelir getirmesi amacıyla tahsis edilen kaynaklar arasında önemli bir kısmının sadece menkûl mallar olduğu görölmektedir. Bu menkuller arasında nakit para en çok tahsis edilen mevkuftur. Nitekim para vakıfları Osmanlı medeniyetinde en sık görölen vakıf uygulamalarından birisidir.

Osmanlı para vakıfları ilk ortaya çıktıkları zamanlarda avâriz türü vergilerin ödenmesi, din ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması, vakıflara ait bina ve diğer kuruluşların düzenli işletilmesi, çalışanların ücretlerinin ödenebilmesi gibi amaçlar için tesis edilmekteydi. XVIII. yüzyıla gelindiğinde para vakıflarının bahsedilen hedeflerin yanı sıra, değişik amaçlarla kuruldukları ve farklı alanlara kaynak ayırdıkları görölmektedir. Netice itibarıyla para vakıflarının genel olarak şu hizmetleri yerine getirdiğı söylenebilir: Meslek ve sanat gruplarının kredi ihtiyaçlarının giderilmesi, bayındırlık ve temizlik faaliyetlerinin yerine getirilmesi, avâriz benzeri vergilerin ödenmesi, hayır işlerinin karşılanması, aynı yaşam ve faaliyet alanına sahip, benzer risklere maruz kalan grupların fert ve kurumları arasında dayanışma ve sosyal güvenlik müessesesi işlevi görme, hayır yapmak isteyen ancak imkânı olmayanlara bu imkanı sağlama, eğitim ve din kurumlarının ihtiyaçlarını giderme, vd.²³

39 vakıf örneğı içinde menkûl mal olarak sadece nakit paranın göröldüğü vakıf sayısı 20 olup bu rakam genel oranın %51.28'ini teşkil etmektedir. Böylece, para vakıflarının incelenen bütün örneklerin yarısını teşkil ettiğı ortaya çıkmaktadır. Sadece nakit para mevkuftuna sahip vakıflar içinde en erken tarihlisi Anadolu Valisi Abdi Paşa'nın câmisi için düzenlediğı H.25 Receb 1198/M.14 Haziran 1784, en geç tarihli olanı Veziroğlu Hacı İbrahim bin Mustafa'nın Geyran karyesindeki mescîd için düzenlediğı H.16 Safer 1330/M.5 Şubat 1912 tarihli vakıflardır. Tespit edilen 20 para vakfında 4.210 guruş, 2.000 guruş, 1.000 guruş, 800 guruş, 600 guruş, 500 guruş, 300

²² Vgma.Vakfiye Def.595/258-280; Ünal, 239

²³ Semiz, 95-96.

guruş ve 50 guruşluk paralar tahsis edilmiştir. Diğer nakit para mevkuları ise 175 esedî guruş ve 20 Mecidî altındır. Bu paraların, “ *onu on bir buçuk hesâbı üzere, yüz guruşda senevî on iki guruş hesâbı üzere*” gibi farklı şekillerde nemalandırılmaları şart koşulmuştur.²⁴

Sadece nakit para mevkufu içeren vakıf örnekleri içinde en düşük rakam, H.11 Cemâziyelevvel 1205/ M.16 Ocak 1791 tarihli vakfiyesindeki 50 guruşla Karaağaç Mahallesinden Üzümcüoğlu Mehmed’e aittir. En yüksek oran ise H.25 Recep 1189/M.14 Haziran 1784 tarihli vakfiyesiyle câmisinin vazifelileri ve çeşitli masrafları için 4.210 guruş tahsis eden Anadolu Valisi Abdi Paşa’nındır. Söz konusu câmi’ şehir merkezinde Kaymak Kapı mevkisinde bulunmakta ve Abdullah Efendi-Abdi Paşa-Peygamber-Kavaklı-Çinili gibi isimlerle anılmaktadır.²⁵

Para vakıflarında, 4.210 guruştan sonra vakfedildiği görülen en yüksek meblağ 2.000 guruştur. Bu rakam aynı zamanda incelenen örneklerde en çok vakfedilen nakit miktarıdır. Nitekim 39 örnekteki toplam 10 para vakfında, 2.000 guruşluk mevkular görülmektedir. Vakıflar için 2.000 guruş nakit para tahsis edenler arasında ilmiye mensupları ve şehrin ileri gelen ailelerinden bazı şahısların varlığı dikkat çekmektedir. Paraların câmi’, mescîd ve sıbyân mektepleri gibi sosyal, dini ve kültürel yapılar için tahsis edildikleri görülmektedir.²⁶

35

d. Menkûl Bir Mal İle Birlikte Para Mevkufu

İncelemede, öncekilerin aksine, iki farklı mevkuf türü olarak, nakit para ile menkûl bir malın birlikte tahsis edildiği yalnızca bir örnek ile karşılaşılmaktadır.²⁷ Bu tek örnek, 39 vakıf arasında sadece %2.56’lık bir oranı teşkil etmektedir. Söz konusu mevkuf mal, Isparta’da alınıp satılan ve suyolları vasıtasıyla gerek şahıslara, gerek kamunun kullanımına tahsis edilmiş çeşmelere ulaştırılan içme suyudur.²⁸ Bununla birlikte, bazı

²⁴ Bkz.Tablo-III; Vakfiyesinde paşadan “*Abdullah Efendi bin Âli Efendi*” şeklinde bahsedildiği görülmektedir; İŞS.178-180/62-1, 63-1,179/132-3,182/80-2, 186/120-1; Vgma.Vakfiye Def.578/155-33, 581/161-175, 310-313, 583/92-79,584/132-100, 288-166,585/125-118,199-152, 200-154, 587/5-8, 121/153, 250-309, 277-339, 589/126-223,598/167-124, 600/285-346

²⁵ İŞS.179/132-3; Vgma.Vakfiye Def.578/155-33; Akdemir,112

²⁶ Bkz.Tablo-III; Vgma.Vakfiye Def.578/5-8, 584/288-136, 585/200-154, 587/121-153, 250-309 vd.

²⁷ Sak tarafından yapılan ve M.1600-1800 tarihlerini kapsayan araştırmada Konya’da gayrimenkûl ile birlikte para, para ile birlikte menkûl mal olarak kitap vakfedilen bazı vakıfların mevcudiyeti tespit edilmiştir. Sak, 140

²⁸ Vgma.Vakfiye Def.582/384-286.

vakfiyelerde çeşmelerin varlığına rastlanılmışsa da, bu çeşmelerden akıtılan sular mevkuf statüsüne girmekle birlikte, vakfedildiklerine dair herhangi bir şartın bulunmadığını belirtmek gerekir. Fakat Hacı İlya veled Durmuş'un vakfiyesinde, satın alınan bir miktar içme suyunun mevkuf olarak vakfedildiği açıkça belirtilmektedir.²⁹

H.Gurre-i Cemâziyelevvel 1273/M.28 Aralık 1876 tarihli vakfiyesine göre, şehrin gayrimüslim mahallelerinden Emre Mahallesi sakini olan Hacı İlya veled Durmuş, Isparta civarındaki Güllü Pınar mevkisinden getirttiği sudan ahalinin onayıyla bir masurasını mahalledeki Hacı Kilisesi karşısındaki çeşmesine, bir masurasını ise aynı mahalledeki diğer kilise olan Meryem Ana Kilisesi sokağındaki ikinci çeşmesine vakfetmişti. Hacı İlya aynı zamanda su ile birlikte 2.000 guruş parayı hâsıl olan nemasından 50 guruş müteveliye, geri kalanını ise çeşmelerin tamirine harcanmak üzere tahsis etmişti. Bu masraflardan sonra nemadan arta kalan olur ise asıl mal-ı vakfa, yani 2.000 guruşa eklenecekti. Hacı İlya veled Durmuş'un vakfettiği suların miktarını belirten masura, önceki örneklerdeki mevkularda görülen evlek ve dönüm gibi bir Osmanlı ölçü birimidir. 30 dirhem, yani 96.21 gram ağırlığındaki lülenin dörtte birine denk gelen ağırlığa verilen masura, aynı zamanda kamış olarak ifade edilmektedir.³⁰

36

e.Sadece Menkûl Mal Mevkuları

İslam hukukunda vakfedilen bir malın akar (ev, dükkân, tarla gibi gelir getiren mülk) olması esastır. Menkûl, yani taşınabilir bir malın vakfı sahih yani geçerli görülmemiştir. Ancak akarla birlikte bir menkûlün vakf edilmesi sahih kabul edilmiştir. Bununla birlikte örf ve adet gereği önemli bazı menkûl malların vakfedilebilmesine izin verilmiştir. Bundan kastın, bireylerin vakıflara küçük bağışlar yapmasını teşvik etmek

²⁹ İncelenen vakıf örneklerinde, Karaağaç Mahallesi Üzümcüoğlu Mehmet tarafından inşa edildiği belirtilen bir çeşme görülmektedir. Ancak Üzümcüoğlu çeşmesinin vakfında su ile ilgili herhangi bir şart veya ibareye rastlanmamaktadır. Diğer bir çeşme ise Hamid Mütessellimi İbrahim Reşid Efendi'nin bir medrese avlusunda inşa ettirdiği çeşmedir. İbrahim Reşid Efendi vakfiyesinde Bereket suyu adlı vakıf sudan 550 guruşa iki masura alarak çeşmesine ilhâk ettiğini belirtmektedir. Ancak, söz konusu suyu vakfettiğine dair herhangi bir ifadeye yer verilmemiş, 175 esedî guruşunu, satın aldığı suyun kaynağıyla maksemi, maksemiyle çeşmesinin arasında kalan mecrasının bakım ve tamiri için vakfetmiştir. Vakfiyede mütessellimin "*mülk-i müşterâsı*" olduğu belirtilen iki masura su yaptırdığı çeşmeye tahsis edilmiş olduğundan mevkuf olarak görünse de, vakfedildiğine dair bir ifade yoktur. İŞS.178-180/62-1,63-1,179/132-3; Vgma.Vakfiye Def.582/384-286.

³⁰ Vgma.Vakfiye Def.582/384-286

olduğu düşünölmektedir. Osmanlı vakıf medeniyetinde, menköl malların yaygın bir şekilde vakfedildikleri görölmektedir ki, bunlar arasında kitaplar da bulunmaktadır.³¹

İncelenen 39 vakıf örneğinde sadece birinde menköl bir malın tek mevkuf olarak tahsisi görölmektedir. Bu rakam % 2,56'lık bir orana tekaböl etmektedir. Isparta Şer'iyye Sicilleri'ndeki H.5 Zilka'de 1239/M.2 Temmuz 1824 tarihli belgeye göre, şehrin ileri gelenlerinden Kürt Hasanzâde El-Hac Süleyman Ağa'nın damadı Ahmed Nurüddin Bey, Isparta'daki dört sıbyân mektebine birer Birgivî Şerhi vakfederek karşılığında bu mekteplerde her gün kayınpederinin ruhu ve Allah rızası için bir Fatıha ve üç İhlas sûresi okunmasını şart koşmuştur.³²

2.Vakfedildikleri Yerler, Kurucuları ve Mütevellileri Açısından Isparta Vakıfları

a.Vakfedildikleri Yerler

Vakfedildikleri yerler açısından değerlendirmeye tabi tutulan 39 örnek, şehirde daha önceden tesis edilmiş yapı, kuruluş ve vakıflarla ilgili olanlarla, bunlardan bağımsız olarak ilk defa hayata geçirilenler olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Bununla birlikte, farklı tarihlerde düzenlenmiş iki vakfiyenin sadece bir vakıf için, tek bir vakfiyenin ise birden fazla vakıf için düzenlendiği örneklere rastlanıldığını vurgulamak gerekir.³³

Mevcut vakıf ve kurumlar için düzenlenen vakfiyelerin daha ziyade şehirde önceki tarihlerde inşa edilen ve dini, sosyal ve toplumsal bazı hizmetleri yerine getiren yapılar için düzenlenmiş oldukları görölmektedir. İncelenen 39 örnekten 35'i bu kategoriye girmekte ve bu rakam genel toplamın % 89.74'üne tekaböl etmektedir. 35 vakfiye, şehir, köy ve çiftliklerde önceden mevcut olan 9 câmi', 11 mescid, 1 türbe, 2 medrese, 8 sıbyân mektebi, 5 çeşme, 2 su vakfı ve 1 avârız vakfı olmak üzere toplam 39 yapı ve kuruluş için düzenlenmiştir. Bahsedilen yapılar Karaağaç, Câmi'-i Atik, Yaylazâde, Hocazâde, Çelebiler, Cedid, Hacı İvaz, Dere, Süle Bey, Doğancı, İğneci, İskender ve Emre mahalleleriyle, Isparta çarşısının çeşitli yerlerinde bulunmaktadır.

---

³¹ Sak,144-145

³² İŞS.182/109-1

³³ Bkz.Tablo-IV

Şehir merkezinin yanı sıra, Kayı, Diyadin, Geyran ve Lağus köyleri ve Isparta'ya bağlı Baradız ve Kınık Çiftlikleri bu yapıların buldukları diğer mahallerdir.³⁴

İkinci kategoriye giren vakıflara bakıldığında ise, 39 örnekten sadece 4'ünün yeni kuruldukları ve yeni kurulan yapılarla ilgili oldukları görülmektedir. Bu rakam toplam örnek sayısının % 10.26'sını teşkil etmektedir. Bu vakfiyelerdeki yapılar, 1 mescîd, 1 hankâh ve 1 medresedir. Ayrıca, yeni kurulduğu görülen diğer bir vakıf sadece zürri, yani ailevî amaçla tesis edilmiştir.³⁵

Her iki kategori göz önünde bulundurulduğunda Isparta'ya bir mescîd kazandıran İmamoğlu ailesi mensuplarına ait iki örnek dikkat çekicidir. İlk örnekte İmamoğlu Mustafa Ağa yeni inşa ettirdiği mescîdi için 1.200 guruş vakfetmiş, ilerleyen yıllarda oğlu El-Hac Mehmed tarafından mescidin masraflarına destek vermek maksadıyla başka bir vakfiye tanzimiyle yeni bir vakıf kurulmuştur.³⁶

b.Kurucular

Isparta vakıf kurucularını cinsiyetleri açısından tasnife tabi tuttuğumuzda, sadece erkek, sadece kadın ve kadın-erkek birlikte vakıf kuranlar olmak üzere üçe ayırabiliriz. Sadece erkekler tarafından düzenlendiği görülen vakfiye sayısı 39 örnekte 36'dır. Bu rakam genel oranın % 92.31'ini teşkil etmektedir. Erkek-kadın birlikte tesis edilen vakıflar 2 tane olup bu rakam toplam oranın % 5.13'üne isabet etmektedir. Cinsiyetlerine göre vakıf kurucuları arasında yalnızca tek bir kadına rastlanmıştır. Tek kadın kurucu örneği genel toplamın %2.56'sını teşkil etmektedir. Böylece, her üç kategorideki rakam ve oranlar göz önünde bulundurulduğunda, Isparta vakıflarının kuruluşunda erkeklerin ağırlık kazandığı sonucu ortaya çıkmaktadır.³⁷

Vakıf kurucularının yakınlık ve akrabalık ilişkilerine bakıldığında, İmamoğlu Mustafa Ağa ve oğlu El-Hac Mehmed'le, Miralay El-Hac Ali Efendi ve oğulluğu İbrahim Çelebi örnekleri baba-oğul vakıf kurucularının varlığını göstermektedir. Hacı Ateşzâde ailesi örneğinde ise kardeşler ve valide gibi aile mensupları ortak şekilde vakıf faaliyetine girmişlerdir. Diğer vakıf kurucuları arasında da çeşitli derecelerde akrabalık ilişkisi

³⁴ Bkz.Tablo-IV

³⁵ Bkz.Tablo-V; İŞS.179/16-2; Vgma.Vakfiye Def.487/182-15, 579/409-184, 583/91-78, 600/236-303.

³⁶ Bkz.Tablo-IV, Tablo-V; İŞS.179/16-2; Vgma.Vakfiye Def.583/92-79

³⁷ Bkz.Tablo-VI

mevcuttur. Sayısal açıdan kuruculara bakıldığında vakfiyelerin çoğunluğunun sadece bir kişi tarafından düzenlendiği görülmekle birlikte, bazı vakfiyelerde birden fazla kurucuya rastlanmaktadır. Birden çok kurucunun bulunduğu vakfiyeler erkekler ve erkek-kadın birlikte olmak üzere her iki cinsten şahıslar tarafından tesis edilmişlerdir.³⁸

Isparta vakıflarının kurucuları çeşitli sosyal statülerde olmakla birlikte, bazılarının yüksek mevki sahipleri olduğu görülmektedir. Erkek vakıf kurucuları arasında Anadolu Valisi Abdi Paşa, Hamid Mutasarrıfı El-Hac Mustafa Paşa ve Hamid Mütesellimi İbrahim Reşid Efendi gibi mülki idareciler mevcuttur. Mülki idarecilerin yanı sıra, idare meclisi azâsı Alaybeyzâde El-Hac Ali Efendi, Miralay El-Hac Ali Efendi ve İbrahim Çavuş gibi rütbe ve vazife sahipleri dikkat çekmektedir. Mevki sahipleriyle birlikte yine erkek vakıf kurucuları arasında Isparta ileri gelenlerinden bazı şahıslara rastlanmaktadır. Alaybeyzâde El-Hac Ali Efendi, Vanlıbeyzâde Es-Seyyid Mir Ali, Ahmed Nurüddin Bey, Yılanlızâde Abdullah Bey gibi şahıslarla birlikte, Hammamîzâde, İmamoğlu, Çorbacıoğlu, Sipahioğlu, Yorgancızâde, Şefikzâde, Şakım Hocasâde aileleri mensupları vakıf kurmuşlardır.³⁹

39

Erkek vakıf kurucuları vakfiyelerinde paşa, bey, mir, miralay, çavuş, efendi, ağa, çelebi, seyyid, şeyh, derviş, molla, hafız, el-hac ve hacı gibi sosyal statülerini belirten unvanların yanı sıra “*düstûr-ı mükerrem, müşîr-i mufahham, şerafetlû, izzetlû, devletlû, inâyetlû, diyânetlû, umdet’ül-hutebâ, hacedân-ı divân-ı hümâyûn-ı muallâ-erkân, hanedân-ı kadîmden ve Istabl-ı Amîre müdürî*” gibi çeşitli pâyeler ve hitaplarla anılmışlardır.⁴⁰ Bu pâyeler ve hitapların yanı sıra kuruculardan genel olarak “*ashâb-ı hayrâtan, ashâb-ı hayrât ve’l-hasenât, sahibü’l-hayr, sahibü’l-hayrât ve’l-hasenât, râgîbü’l-meberrât, râgîbü’l-hasenât, râgîbü’l-cennet*” sıfatlarıyla bahsedilmiştir. Bu sıfatlarla anılmayan erkek vakıf kurucuları varsa efendi, ağa, hâfız gibi unvanlarıyla zikredilmişlerdir. Erkek kurucular arasında unvan, pâyeler veya hayırseverlik övgüsü

³⁸ Bkz. Tablo-VI

³⁹ Bkz. Tablo-VII; Isparta ileri gelenlerinden bazıları Tanzimat sonrasında sancakta teşkil edilen meclislere üye olmuşlardır. Bunlar arasında Yılanlızâde Abdullah Bey, Alaybeyzâde Hacı Ali Efendi, Hammamcızâde İbrahim Ağa ve İsmail Efendi, Vanlızâde Ahmed Bey, Yunuszâde Fevzi Bey gibi isimler bulunuyordu. Zanaat sektörünün güç kaybetmesinden sonra çiftçiliğe rağbetin artmasıyla Isparta eşraf ve tüccarlarından bazıları çiftlik satın almışlardır. Bu çiftliklerde inşa ettirdikleri yapılar için vakıf kurdukları görülmektedir. Böcüzâde Süleyman Sami, *Isparta Tarihi*, Hazırlayan: Hasan Babacan, Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Isparta, 2012, 55, 507, 509 vd.

⁴⁰ Bkz. Tablo-VII

belirten herhangi bir sıfatla anılmayan tek şahıs, aynı zamanda 39 örnekteki tek gayrimüslim vakıf kurucusu olan Hacı İlya veled Durmuş'tur.⁴¹

Isparta'da tarih boyunca erkekler ile birlikte kadınların vakıf faaliyetlerinde buldukları görülmektedir. Örneğin, sadrazam Halil Hamid Paşa'nın annesi Zeynep Hanım şehirde medrese ve mektep inşa ettirmişti.⁴² M.Eylül-Ekim 1751 tarihli bir Hurûfât kaydına göre ise Şerife Havva bint-i Hacı İbrahim isminde bir hayırsever Isparta'da Taşçızâde Hâcî Mehmed Ağa tarafından vakfedilen bir arsa üzerine hücre yaptırmıştı. Bu hücrelere diğer şahıslar yeni hücreler eklemiş ve böylece Taşçızâde Hacı Mehmed Ağa Medresesi ortaya çıkmıştı.⁴³

İncelenen 39 örnekte, vakıf kurucusu oldukları görülen 3 kadın mevcuttur. Bu 3 kadından 2'sinin erkeklerle birlikte, 1'isinin ise yukarıda vurgulandığı gibi tek başına vakıf kurdukları tespit edilmiştir. Bu kadınların bazı erkek kurucular gibi sosyal statü sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim 2'si "*hatun*" unvanı taşımaktadır. Hatun unvanına sahip kadın vakıf kurucularından Şerife Aişe'nin babası aynı zamanda seyyid unvanına sahiptir. Şerife Aişe'nin böylece seyyide olarak anılması gerekse de, vakfiyesinde ve diğer belgelerde bu ibareye rastlanmamıştır. Ancak, yine vakfiyesinde olmamakla birlikte, bazı arşiv belgelerinde hâce (hoca) sıfatıyla anılması dikkat çekmektedir. Şerife Aişe Hatun'un mektep inşa ettiren bir vakıf kurucusu olmasının yanı sıra, kendi adıyla anılan bir mescîd yaptırması göz önünde bulundurulduğunda⁴⁴ Isparta'nın sosyal ve kültürel hayatına katkı yapan önemli bir kişi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Isparta'da vakıf kuran 3 kadın arasındaki Aişe bint-i Hasan ise müderris Hüseyin Efendi'nin yeni inşa edilen medresedeki tedris vazifesine katkı yapmak için para vakfedenlerden birisidir. Söz konusu vakfiyede "*sâhibet'ül-hayrât*" sıfatıyla anılan Aişe bint-i Hasân ile Şerife Havva bint-i Hacı İbrahim'in örneklerinin yakınlığı dikkat çekicidir. Ancak, Şerife Havva bint-i Hacı İbrahim, bir medrese için hücre yaptırmışsa

⁴¹ Bkz.Tablo-VII; Vakfiyesinde Hacı İlya veled Durmuş'tan "*Emre Mahallesi mütemekkinlerinden*" ifadesiyle bahsedilmektedir. Vgma.Vakfiye Def.582/384-286

⁴² Böcüzâde, 150, 155; Gökçe, 196-197

⁴³ Vgma.Hurûfât Def.1055/6-a (27),1065/40 (113);Taşçızâde Medresesi aynı zamanda Geresinli Dairesi-Türkmen Hacı Ahmed Efendi Medresesi gibi farklı isimlerle de bilinmekteydi. Gökçe, 200

⁴⁴ Bkz.Tablo-VII; İŞS.183/1-3; Vgma.Vakfiye Def.478/292-25; Akdemir, 266-267; Gökçe, 207-208

da, Aişe bint-i Hasan için bu durum söz konusu değildir. Medresenin vakfiyesinde sadece para vakfeden bir hayırsever olarak zikredilmektedir. Aişe bint-i Hasan'ın hayır faaliyetleri açısından aynı zamanda Şerife Aişe Hâce Hatun'la da benzer özelliğe sahip olduğu düşünülmektedir. Nitekim Isparta'daki eğitim kurumları arasında Aişe Hatun adıyla bilinen bir sıbyân mektebi bulunmaktadır. Mektebin ismini aldığı Aişe Hatun'un Aişe bint-i Hasan olması, bir medreseye para vakfettiği dikkate alındığında muhtemel görünmektedir.⁴⁵ Ancak bu hususta kesin bir yargıya varılamamaktadır.

Hacı Ateşzâde Şeyh Mehmed Efendi'nin zevcesi ve incelenen örneklerdeki 3. vakıf kurucusu kadın olan hatun unvanlı Hadice bint-i Ali Çavuş ise, ailesine ait olan bir hankâhın inşası için şahsi varlığı olan miras mülkünden bir kısmını vakfetmiştir.⁴⁶ Hadice bint-i Ali Çavuş'un bir şeyh zevcesi olarak toplumsal içinde saygın bir yere sahip olduğu kesindir.

c.Mütevelliler

Sözlük anlamı olarak başkasının işini gören, dostluk gösteren, bakımını üstlenen gibi anlamlara gelen müteveli kelimesi, vakıf terminolojisinde bir vakfın işlerini yürütmek üzere atanan yöneticiyi ifade etmektedir. Bu görev ve yetki velayet, görevlendirme ise tevliyet kavramlarıyla anılmaktadır. Ancak Osmanlı uygulamasında mütevellilik söz konusu olduğunda daha ziyade tevliyet ibaresi kullanılmıştır. Bir vakıfta esasen iki müteveli bulunmaktadır. Sürekli vakıf idaresini yürüten müteveli ile birlikte, vakfın şer'i mahkeme tarafından tescil işlemi tamamlanıncaya kadar geçici olarak tayin edilen ikinci bir müteveli daha mevcuttur. Bu müteveli tescil mütevellisi olarak adlandırılmaktadır.⁴⁷

Müteveli ile birlikte vakıf idaresinde söz sahibi olan diğer görevliye nâzır adı verilmektedir. Sözlük anlamı koruyan veya gözeten olan nâzırın vazifesi, mütevellinin uygulamalarını denetlemektir. Bununla birlikte uygulamada nâzır ifadesinin bazen müteveliyle benzer şekilde kullanıldığı olmuştur. Nâzırların vakıf terminolojisinde bazen kayyum (kayım) olarak isimlendirildiği görülmektedir. Nâzır, mütevellinin vazifesini

⁴⁵ Tablo-VII; Vgma.Vakfiye Def.579/409-184; Vgma.Hurufât Def.1055/6-a (27); Gökçe, 207-208

⁴⁶ Tablo-VII; Vgma.Vakfiye Def.600/263-303; Akdemir,265-266

⁴⁷ Nazif Öztürk, "Müteveli" *DİA*-32, İstanbul, 2006, 217

yapmasına herhangi bir müdahalede bulunmamakla birlikte, tevliyet görevinin vakfın şartlarına göre yapılıp yapılmadığını kontrol etmekteydi.⁴⁸

Bir vakfı yönetmek üzere tayin edilen birden çok müteveli olabileceği gibi, tek şahıs birden çok vakfın tevliyetini üstlenebilir. Fakat İslam hukukuna göre tevliyet ve nezâret görevleri aynı kişi üzerinde birleşemez. Müteveli vakfiyede öngörülen hizmetlerin sağlanması için binaların onarımı, çalışanların maaşlarının ödenmesi, akarların kiraya verilmesi, harcamaların yapılması, personelin kontrolü, gelirlerin toplanması ve yıl sonunda vakıf hesaplarının tutulması gibi vazifeleri yerine getirir.⁴⁹

Isparta'da kurulan 39 vakıftan 23'ünde kurucuların tevliyet vazifesini bizzat üstlendikleri görülmektedir. Bu oran toplam vakıf sayısının % 58.97'sini teşkil etmektedir.⁵⁰ Kurucuların müteveli olduğu bu vakıflar, aynı zamanda yarı-hayrî vakıf statüsündedir.

Vakıf kurucuları tevliyet ile birlikte başka vazifelere de kendilerini tayin etmişlerdir. Örneğin Doğanlı Mahallesi'nde mescid inşâ ettiren İmamoğlu Mustafa Ağa, tahsis ettiği paradan hâsıl olan nemadan 100 guruş imama, 20 guruş müteveliye verilmesini, imamlık, tevliyet, nezâret ve kayyumluk vazifelerini hayatta oldukça kendisinin yerine getirmesini, vefatından sonra ise evlatlarından belirlediği vasıfları taşıyanların tayinini şart koşmuştu. Bir şahıs üzerinde tevliyet ile nezâret vazifesinin birlikte bulunamayacağı hakkındaki kaide göz önünde bulundurulduğunda, Mustafa Ağa'nın aynı anda üstlendiği vakıf görevleri bilinen anlamından farklı olmalıdır. Zira kayyum kavramının vakıf terminolojisinde bakım ve temizlik işlerinde istihdam edilen hizmetlileri karşılayacak anlamda kullanıldığı olmuştur. Nezâret vazifesinin ise, tevliyetle eş anlamlı kullanılma ihtimaliyle birlikte, yine mescid'in hizmetleriyle ilgili olabileceği akla gelmektedir.⁵¹

Mütevellilik açısından Isparta vakıflarında dikkat çeken hususlardan birisi, kurucular tarafından yakınlar ve bazı akrabaların bu vazifeye getirilmeleridir. Örneğin

---

⁴⁸ Berki, 31, 44; Öztürk, 217

⁴⁹ Öztürk, 218-219

⁵⁰ Bkz. Tablo-VIII-a, Tablo-VIII-b

⁵¹ Tevliyet ile birlikte nezâret vazifesini üstlenenlerden birisi Vanlızâde Ali Çavuş'tur. Ali Çavuş'un Mustafa Ağa ile aynı anlama yani hizmetlerle alakalı olarak bu vazifeleri şahsında deruhde ettiği akla gelmektedir. İŞS.179/16-2; Vgma.Vakfiye Def.579/409-184, 583/91-78; Berki, 44; İsmail Özmel, Kayyum" *DİA*-25, İstanbul, 2002, 107

Vanlıbeyzâde Es-Seyyid Mir Ali, kurduğu vakfın tevliyetine oğlu Es-Seyyid Mir Süleyman'ı tayin etmiştir. Lağus köyünde zaviyesiyle birlikte türbesi mevcut olan Şeyh İsmail Efendi'nin soyundan gelen Ali Çelebi, türbe için düzenlediği para vakfında aynı zamanda daha önce türbedarlık vazifesini bıraktığı oğlu Halil Çelebi'yi tilavete, diğer oğlu Ali Çelebi'yi ise tevliyete tayin etmiş, ayrıca vefatlarından sonra nesillerinden gelenlerin vazifeleri deruhde etmesini şart koşmuştu. Şerife Aişe Hâce Hatun ise, inşa ettirdiği sıbyân mektebi için düzenlediği vakfiyesinde, muallim tayinini uhdesine almakla birlikte, tevliyeti babası Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi'ye bırakmıştı.⁵²

Kurucuları gibi, Isparta vakıflarında geçici ve asli tevliyet görevi yapanlar arasında şehrin ileri gelenleriyle, mevki ve sosyal statü sahiplerine rastlanmaktadır. Bu şahıslardan bazıları mahkeme mukayyidi Kavukçuzâde Hafız Hüseyin Efendi, oğlu Kavukçuzâde Osman Efendi, Isparta Müftüsü Şeyh Mustafa Efendi, Müftizâde Tahsin Efendi, Isparta eşrâfından Şeyh Alizâde Osman Efendi, Güllüzâde Ahmed Hamdi Efendi, Kara Mehmedzâde Ahmed Efendi ve Gümüş Hafizzâde Hafız Ahmed Efendi gibi şahıslardır.⁵³

3.Amaçları ve Yararlananları Açısından Isparta Vakıfları

39 vakıf örneğinin değerlendirmeye tabi tutulduğu başka bir kategori, amaçları veya kendisinden yararlananlar açısından taşıdıkları nitelikleridir. İslam hukukunda vakıflar yararlananlara göre hayrî, yarı hayrî ve zürrî olmak üzere üçe ayrılırlar. Hayrî vakıflar doğrudan hayır maksadıyla tesis edilerek, yararlananları fakirler, yolcular ve öğrenciler gibi ihtiyaç sahipleri olan vakıflardır. Zürrî vakıflar vakfi kuran tarafından, aile ve akrabalarının yararlanması için hayata geçirilen vakıflardır. Bu tür vakıflarda, hayrî vakıflarda vurgulanan fakirlerin yararlanması şartı, aile ve akrabaların ortadan kalkmasına bağlanmıştır. Zürrî vakıflar aynı zamanda ailevi vakıflar veya evladiyye vakıfları olarak adlandırılmaktadır.⁵⁴ Kurucuları tarafından bir kısmının toplumun yararına, bir kısmının kendileri, aileleri ve yakınlarının yararına olması kaydıyla tesis edilen vakıflar ise yarı hayrî kategorisine girmektedir. Osmanlı uygulamasında zürrî

⁵² Tablo-VIII-a, Tablo-VIII-b; İŞS.182/80-2; Vgma.Vakfiye Def.581/161-175; Gökçe,177-178

⁵³ Tablo-VIII-a, Tablo-VIII-b

⁵⁴ Hacı Mehmet Günay, "Vakıf" *DİA*-22, İstanbul, 2012, 478; Sak,167

vakıfların pek revaç bulmadığı, yarı-hayrî vakıfların daha ziyade tercih edildikleri bilinmektedir.⁵⁵

Amaçlarına ve yararlananlara göre Isparta vakıfları arasında en çok tesis edilen vakıf türü yarı-hayrî olanlardır. 39 örnekten 33'ü bu doğrultuda tesis edilmiştir. Bu rakam genel oranın %84.62'sini teşkil etmektedir. Yarı-hayrî vakıflar bazı kurum ve yapıların desteklenmesinin yanı sıra, kurucularla birlikte yakınlarının ruhları için Kur'an okunması, vakfa ait akarların tamir ve bakımı, vergilerinin ödenmesi ve elde edilen nemadan yeni akarların alınması gibi şartlarla kurulmuşlardır. Fakat yarı-hayrî vakıflar söz konusu olduğunda en çok dikkat çeken husus, başta tevliyet olmak üzere bir takım vazifeleri evvela kendilerine, vefatlarından sonra evlatlarına ve nesillerinden gelenlere şart koşmalarıdır. Ayrıca bazı vakfiyelerde kurucular akrabalık ilişkileri bulunmayan bazı şahısları görevlere getirdikleri gibi, aynı görevlerin bu şahısların nesillerinden geleceklerce yürütülmesi amacıyla şartlar koşmuşlardır.⁵⁶

İncelenen örneklerde, 39 vakıftan sadece 5'inin hayrî vakıf kategorisine girdiği görülmektedir. Bu rakam genel toplamın % 6.95'ini teşkil etmektedir. Hayrî vakıfların tesisıyla şehirdeki bir takım dini ve kültürel yapılara destek verilmesi amaçlandığı gibi, 1 medrese ve 1 sıbyân mektebinin inşası gerçekleştirilmiştir.⁵⁷

Hayrî ve yarı-hayrî vakıflara nazaran 39 Isparta vakfında sadece 1 zürri vakıf örneğine rastlanmaktadır. Bu rakam toplam örnek sayısının %2.56'sına tekabül etmektedir. H.7 Zilka'de 1146/M.11 Nisan 1734 tarihli vakfiyesiyle, İstanbul'da Mahmud Çavuş Mahallesinde misafireten sakin olan Hacı Elfi mahalleli Derviş Hüseyin Efendi bin Mehmed Halife, tespit edilen tek zürri vakfin kurucusudur. Sahip olduğu eviyle bağını vakfeden Derviş Hüseyin Efendi vakfiyesinde mevküflardan evvela kendisinin, vefatından sonra zevcesiyle kızının, onların vefayitle daha sonra neslinden gelenlerle, akrabalarının yararlanması şartını koymuştu. Derviş Hüseyin Efendi vakfiyesinin devamında, neslinin kesilmesi, yani ailesinden akrabalarından hiçbir ferdin kalmaması durumunda vakfından ihtiyaç sahiplerinin yararlanabileceğini belirtmişti.⁵⁸

---

⁵⁵ Sak,171

⁵⁶ Bkz.Tablo-IX-a, Tablo-IX-b; İŞS.179/16-2;Vgma.Vakfiye Def.583/92-79

⁵⁷ Bkz.Tablo-X

⁵⁸ Bkz.Tablo-XI;Vgma.Vakfiye Def.487/182-15

Sonuç

Antik çağlardan beri insan topluluklarının yerleşimine sahne olan Isparta'da, Selçuklular tarafından gerçekleştirilen fetihle birlikte, Türk-İslam medeniyetinin en temel unsurlarından olan vakıf müessesesi ilk defa hayata geçirilmiştir. Anadolu Selçuklularından sonra bölgeye hakim olan Hamidoğulları devrinde vakıf faaliyetleri devam ettirilerek yeni vakıflar kurulduğu gibi, Selçuklular tarafından kurulanların varlıkları korunup geliştirilmiştir. Hamidoğulları Beyliği'nin tarih sahnesinden çekilmesinden sonra Osmanlı yönetimine giren ve sancak olarak teşkilatlandırılan eski beylik topraklarının idari merkezi Isparta olmuştur. Osmanlı hakimiyeti ile birlikte şehirde vakıf faaliyetleri hızlanmış ve vakıf müessesesi açısından Isparta en parlak devrini yaşamıştır. XV. yüzyıldan başlayarak cumhuriyetin ilan edildiği XX. yüzyıla kadar çok sayıda vakıf tesis edilerek Isparta'ya dini, sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan önemli eserler kazandırılmıştır.

Bu çalışmada, Isparta şehir merkeziyle köyler ve şehir merkezine bağlı bazı çiftliklerde, XVII. yüzyıl ile XX. yüzyıl arasında kurulan 39 vakıf örneği mercek altına alınmıştır. Bu vakıflar, gelir kaynaklarına, kurucularına, yöneticilerine ve kurulma amaçlarıyla, kendilerinden yararlananlara göre olmak üzere çeşitli kategoriler dahilinde değerlendirilmiştir. Osmanlı vakıf uygulamalarında sıkça karşılaşılan nakit para, kitap ve avârız vakıflarına incelenen bazı örneklerde rastlanmakla birlikte, bu vakıfların bahsedilen kategoriler kapsamında değerlendirilmeleri uygun görülmüştür.

Mevkuflarına, yani gelir kaynaklarına göre incelenen 39 Isparta vakfi, han, dükkân, mağaza, menzil, arsa, arazi, bağ ve gülistan gibi gayrimenkullerle birlikte menkûl mal olarak nakit para, kitap ve içme suyu gibi varlıklara sahiptirler. Gayrimenkûl mevkuflar arasında dükkânlar, menkûl mevkuflar arasında ise nakit paralar ilk sırayı almaktadırlar.

Vakfedildikleri yerler açısından 39 vakfın küçük bir kısmı hariç tümünün önceden kurulmuş vakıflar veya yapılar için hayata geçirildikleri görülmektedir. Yeni kurulan vakıflar ise benzer şekilde şehirde yeni inşa edilen bir takım yapılar için tesis edilmişlerdir. Ayrıca yeni kurulan vakıflar arasında sadece ailevî amaçlarla tesis edilen bir örneğe rastlanmaktadır.

Vakıfların kurucuları arasında mülki idareciler gibi mevki ve sosyal statü sahipleriyle, şehrin ileri gelen ailelerine mensup şahıslar bulunmaktadır. Ayrıca ilmiye mensuplarıyla, ahali arasından vakıf tesis edebilecek maddi güce sahip kişilerin varlıkları söz konusudur. Kurucular açısından dikkat çeken başka bir husus baba, oğul, kardeş ve valide gibi aile bireyleriyle, akrabaların vakıf faaliyetlerindeki ortak mevcudiyetleridir. Cinsiyet açısından ise birkaç istisna hariç vakıf kuranların genelinin erkek oluşu dikkat çekicidir. İncelenen örneklerde vakıf kurduğu görülen sadece üç kadına rastlanmıştır. Bu kadınların toplum nezdinde statü sahibi kişiler oldukları açıktır. İçlerinden birisi bireysel olarak, diğer ikisi yakınları ve diğer şahıslarla birlikte vakıf tesis etmiştir. Kadın vakıf kurucularının faaliyetlerini eğitim-öğretimle birlikte dini ve kültürel hayat üzerinde yoğunlaştırdıkları dikkat çekmektedir.

Kurucular gibi Isparta vakıflarında mütevellilik vazifesini icra edenler arasında yine mevki ve sosyal statü sahibi şahısların varlığına rastlanmaktadır. Aynı durum vakfın şer'i mahkeme tarafından onayı aşamasında atanan tescil mütevellileri için de geçerlidir. Bazı vakıf kurucuları yerine getirilmesini şart koştukları görevleri kendileri üstlenmişlerdir. Bunun yanında tevliyet ile birlikte nezâret ve kayyumluk gibi vazifelerin aynı şahıs üzerinde deruhde edildiği bir örnekle karşılaşılmıştır. Şer'i kaidelere aykırı görünen bu durumun söz konusu vazifelerin idareden ziyade bir takım hizmetlerle ilgili olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Amaçları açısından Isparta vakıfları göz önünde bulundurulduğunda, büyük bir kısmının yarı-hayrî vakıf kategorisine girdikleri görülmektedir. Yarı-hayrî vakıfları kuranlardan bazıları, yukarıda vurgulandığı üzere, vakfın kurulma amacını teşkil eden bazı görevleri bizzat üstlenmişlerdir. Bu görevler daha ziyade câmi', mescîd ve sıbyân mektebi gibi dini ve kültürel kurumları kapsamaktadır. Ayrıca, üstlendikleri vazifeleri yerine getirecekleri kurumların bazılarını yine bizzat kurucuların inşa ettirdikleri görülmektedir. Çoğu vakfiyede görevler evvela kurucunun kendisine, vefatlarından sonra evlat ve nesillerinden gelenlerin tasarrufuna bırakılmıştır. Bunun dışında kurucularla aralarında akrabalık bağlantısı olmayan şahıslarla, bu şahısların evlatları ve nesillerinden gelenlerin vakıf görevlerini tasarruf etmesi için şartların koşulduğu vakıflara da rastlanmaktadır.

Amaçlarına ve kendisinden yararlananlara göre, 39 Isparta vakfında en çok tesis edildiği görülen vakıf türü yarı-hayrî vakıflardır. Yarı-hayrî vakıflara nazaran, hayrî vakıf kategorisine giren örnekler azınlıktadır. Kurulan hayrî vakıflar yeni tesis edilen bazı dini, kültürel ve sosyal yapıları desteklemeyi hedeflemişlerdir. Bu iki türün dışında zürri vakıf kapsamına giren yalnızca bir örneğe rastlanmıştır.

Netice itibarıyla, yapılan incelemede XVII-XX. yüzyıllar arasını kapsayan bir zaman aralığında hayata geçirilmiş vakıf örnekleri üzerinden Isparta'nın gelişiminde önemli rol oynayan vakıf müessesesi çeşitli açılardan değerlendirilmeye çalışılmıştır. Böylece, Isparta tarihine olduğu kadar Osmanlı medeniyet ve şehir tarihçiliğine katkı sağlanmaya gayret gösterilmiştir. Çalışmada bulunması muhtemel eksiklikler ve hataların ilerleyen zamanlarda yapılacak yeni incelemelerle düzeltilmesi dileğimizdir.

KAYNAKÇA

I-Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (Boa.)

Evkaf Muhâsebe (Ev. Mh.)

205, 470

İŞS. (Isparta Şer'iyeye Sicilleri)

178-180, 179, 180, 182, 183, 184, 186

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (Vgma.)

Hurufât Defterleri (Hurûfât Def.)

532, 534, 535, 1055, 1059, 1060, 1062, 1065, 1140

Vakfiye Defterleri (Vakfiye Def.)

274, 478, 487, 578, 579, 581, 582, 583, 584, 585, 587, 589, 595, 598, 600, 1993

II-Makaleler, Kitaplar ve Tezler

AKDEMİR Sadık, *Osmanlı Dönemi Isparta Vakıfları, Camiler ve Mescitler-Tekkeler ve Zaviyeler*, Hondu

Yayımları, Isparta, 2011

AKGÜNDÜZ, Ahmed, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

ARIKAN, Zeki, XV. XVI. Yüzyıllarda Hamid Sancağı, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Doktora Tezi, İzmir, 1998

BERKİ, Ali Himmet, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstılah ve Tabirler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 1966

BÖCÜZÂDE SÜLEYMAN SAMİ, *Isparta Tarihi*, Hazırlayan: Hasan Babacan, Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Isparta, 2012

ÇAĞATAY, Neşet, "Muhittinoğlu Mehmet Muallimhanesi Vakfı", *Ün Isparta Halkevi Mecmuası-13*, 145-146-147, Isparta, 1946, 2008-2009

DEMİREL Ömer, *Osmanlı Vakıf-Şehir İlişkisine Bir Örnek: Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000

- DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003.
- DİLMEN Hilmi, “Gülcülük” *Ün Isparta Halkevi Mecmuası-1*,10-11-12, Isparta,1935,163-165
- EMECEN, M. Feridun, “Isparta” *DİA-19*, İstanbul, 1999, 194-200
- GÖKÇE, Evren, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Isparta, İdari, Demografik ve Ekonomik Yapı*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta, 2016
- GÜNAY, Hacı Mehmet, “Vakıf” *DİA-22*, İstanbul, 2012, 475-479
- KARACA, Behset, *1501’de Hamit Sancağı Vakıfları*, Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Burdur, 2014
- KOFOĞLU, Sait, *Hamidoğulları Beyliği*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006
- ÖZMEL, İsmail, “Kayyım” *DİA-25*, İstanbul, 2002, 107-108
- ÖZTÜRK Nazif, “Mütevelli” *DİA-32*, İstanbul, 2006,217-220
- PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü-I*, MEB. Yayınları, İstanbul, 1993
- SAK, İzzet, *Şer’iye Sicillerinde Bulunan Konya Vakfiyeleri (1650-1800)*, Kömen Yayınları, Konya, 2005
- SEMİZ, Yaşar, “Osmanlı Devleti’nde Para Vakıfları” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi-19,1*, Konya, 2016, 89-101
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2010.

EKLER

TABLO-I/ Isparta Vakıflarında Gayrimenkul Mevkufları

Vâkıfın İsmi	Mevkuflar
El-Hac Osman bin Süleyman	Kutlu Bey Câmî’ yakınında 2 dükkân
El-Hac Halil bin Molla Hasân	Isparta çarşısında 1 dükkân
Kapıkıranioğlu Hacı Hüseyin bin Hasân	Antalyalıoğlu Han’da 1 mağaza
Şeyh El-Hac Süleyman Efendi bin El-Hac Ali	Isparta şehrinde 1 han
Hamid Mutasarrıfı El-Hac Mustafa Paşa	Isparta çarşısında 4 dükkân
Değirmencioğlu Mehmed Ağa ibn Ali	Isparta çarşısında 2 ve nısf (yarım) dükkân
Derviş Hüseyin Efendi ibn Mehmed Halife	1 mülk menzil, 2 dönüm bağ
El-Hac Kemal bin Abdullah	Isparta çarşısında 9 dükkân
İbrahim Çavuş bin Abdünnebi	Isparta çarşısında 15 dükkân
Çorbacıoğlu Hacı Mustafa	Isparta çarşısında 3 dükkân

TABLO-II/ Isparta Vakıflarında Gayrimenkül İle Birlikte Menkûl Mal Mevkufları

Vâkıfın İsmi	Mevkuflar
İmamoğlu Mustafa Ağa bin El-Hac Ahmed	Mescid binâsı ve 1.200 gurus para
Vanlıbeyzâde Şerafetlû Es-Seyyid Mir Ali	Isparta çarşısında 1 dükkân, ayda 4 gün değirmen hissesi
Mustafa Efendi ibn El-merhum Şakir Ağa	Isparta çarşısında 1 dükkân, 500 gurus para
Hacı Ateşzâde Şeyh Bekir Efendi ibn Eş-Şeyh Mehmed Efendi/Osman Efendi ibn Eş-Şeyh Mehmed Efendi / Hadice Hatun bint-i Ali Çavuş	1 arsa, 90 Mecidî yüzlük altın, 12 dönüm gülistan

Hayırsever eşhâs/Bursavî El-Hac İbrahim/ Süleyman Çelebi /Aişe bint-i Hasan	Medrese binası ve iki erkek bir kadın vâkîf tarafından toplam 700 guruş para tahsisi
Şakım Hocaşâde Ali Efendi/Osman Efendi	2.000 guruş, 2 evlek mülk bağ
Şerife (Hace) Aişe Hâtun bint-i El-Hâc Mehmed	1 boyahâne, 1 dükkân, ayda nisf (yarım) gün değirmen hissesi

TABLO-III/ Isparta Vakıflarında Menkul Mevkuf Olarak Nakit Paralar

Vakfın İsmi	Mevkuf	Vakfedildiği Yer
Üzümcüoğlu Mehmet	50 guruş	Çeşme
Miralay El-Hac Ali Efendi ve İbrahim Çelebi	200+100=300 guruş	Avâriz Vakfı
Hafız Ömer Efendi bin Mehmed	500 guruş	Sıbyân Mektebi
Hamid Mütesellimi İbrahim Reşid Efendi	100+75= 175 esedî guruş	Suyolları (ve Çeşme)
Sipahioğlu Hafız İsmail bin Hasan	20 Mecidî altın	Mescîd
Kalcıoğlu Hâfiz Mehmed bin Mustafa	2.000 guruş	Mescîd
Alaybeyizâde El-Hac Ali Efendi	2.000 guruş	Câmi'
Molla Hüseyin bin Süleyman	2.000 guruş	Câmi'
Hafız Abdülkadir Efendi bin Hüseyin	2.000 guruş	Mescîd
Hafız Ali Efendi bin Süleyman	2.000 guruş	Câmi'
Abdullah Efendi bin Ali Efendi (Abdi Paşa)	4.210 guruş	Câmi'
Hammamizâde Süleyman Efendi	2.000 guruş	Mescîd
Yorgancızâde Hâfiz Süleyman	2.000 guruş	Mescîd
(Yılanlızâde) Abdullah Bey ibn Hasan Bey	2.000 guruş	Câmi'
Şefikzâde Hâfiz Mustafa Efendi	2.000 guruş	Sıbyân Mektebi
El-Hac Mehmed Ağa bin İmamoğlu Mustafa Ağa	800 guruş	Mescîd
İsmail Efendi bin El-Hâc Mehmed Ağa	2.000 guruş	Mescîd
Ali Çelebi ibn Veliyüddin	1.000 guruş	Türbe
Hafız Mehmed Efendi bin Abdullah	600 guruş	Sıbyân Mektebi
Vezîroğlu Hâcî İbrahim Efendi bin Mustafa	800 guruş	Câmi'

49

TABLO-IV/ Isparta'da Mevcut Vakıflara ve Vakıf Yapılarına Destek Vermek İçin Tesis Edilen Vakıflar

Vakıf veya Yapının İsmi	Kurucusu
Üzümcüoğlu Mehmed Çeşmesi	Üzümcüoğlu Mehmed
Hâcî İbrâhim Efendi (nin mektebine)	Ahmed Nurüddin Bey
İslamzâde Ali Efendi (nin mektebine)	Ahmed Nurüddin Bey
Gümüş Hâfiz Mektebi	Ahmed Nurüddin Bey
Ömer Hafizzâde Mehmed Efendi (nin mektebine)	Ahmed Nurüddin Bey
Kutlu Bey Câmi'	El-Hac Osman bin Süleyman
Çelebiler Mahallesi Avâriz Vakfı	Miralay El-Hac Ali Ağa ve İbrahim Çelebi
Cedid Mahallesi Sarıoğlu Çeşmesi	El-Hac Halil bin Molla Hasan

Kepeci Suyu Vakfı	El-Hac Halil bin Molla Hasan
Hocazâde Câmi'	Vanlı Beyzâde Es-Seyyid Mir Ali
Mahmud Çelebizâde Mescîdi	Mustafa Efendi ibn Şakir Ağa
Mahmud Çelebizâde Mescîdi	Hammamizâde Süleyman Efendi
Hacı Hızır Sıbyân Mektebi	Hâfız Ömer Efendi bin Süleyman
İbrahim Reşid Efendi Çeşmesi	İbrahim Reşid Efendi
Bereketzâde Suyu Vakfı	İbrahim Reşid Efendi
Derviş Paşa (Ferahîye) Câmi'	Kapıkıranlı Hâcî Hüseyin bin Hasan
Firdevs Paşa-Hatiboğlu-Hâcî Süleyman Efendi Medresesi	Şeyh Süleyman Efendi bin El-Hac Ali
Abdi Paşa Medresesi	El-Hac Mustafa Paşa
Kethüdazâde Mescîdi	Değirmencioğlu Mehmed Ağa ibn Ali
Akpınar Mescîdi	Sipahioğlu Hafız İsmail bin Hasan
El-Hac Abdi Câmi'	El-Hac Kemal bin Abdullah
El-Hac Abdi Câmi'	İbrâhim Çavuş bin Abdünnebi
Hacı İlya veled Durmuş Çeşmesi (Çeşme-1)	Hacı İlya veled Durmuş
Hacı İlya veled Durmuş Çeşmesi (Çeşme-2)	Hacı İlya veled Durmuş
El-Hac İbrahim Ağa Mescîdi	Kalcıoğlu Hâfız Mustafa
Kınık Çiftliği Câmi'	Alaybeyizâde El-Hac Ali Efendi
Diyadin Karyesi Câmi'	Molla Hüseyin bin Süleyman
Mescîd-i Kebîr-El-Hac Yakub Ağa Mescîdi	Hafız Abdülkadir Efendi bin Hüseyin
Kayı Karyesi Cami	Hâfız Ali Efendi bin Süleyman
Abdi Paşa Cami	Abdullah Efendi bin Ali Efendi (Abdi Paşa)
İğneci Mahallesi Mescîdi	Yorgancızâde Hâfız Süleyman
Baradız Çiftliği Câmi'	(Yılanlızâde) Abdulllah Bey ibn Hasan Bey
Yunuszâde El-Hac Ali Ağa-Miralay Agâh Bey Sıbyân Mektebi	Şefikzâde Hafız Mustafa Efendi ibn Hafız Ömer Efendi
İmamoğlu Mescîdi	El-Hac Mehmed bin Mustafa Ağa
Hacı İvaz Mescîdi	İsmail Efendi bin El-Hâc Mehmed Ağa
Şeyh İsmâil Türbesi	Ali Çelebi ibn Velîyüddîn
Hafız Mehmed Efendi Sıbyân Mektebi	Hâfız Mehmed Efendi bin Abdullah
Kara Bela Mescîdi	Şakım Hocazâde Ali Efendi bin İbrâhim Efendi/Osman Efendi bin Hâcî Süleyman Efendi
Geyran Karyesi Mescîdi	Veziroğlu Hacı İbrahim Efendi bin Mustafa
Şerife Aişe (Hace) Hatun Sıbyân Mektebi	Şerife Aişe Hatun bint-i el Seyyid El-Hac Mehmed
Diyadin Karyesi Çorbacıoğlu Mescîdi	Çorbacıoğlu Hacı Mustafa

Vakıf veya İnşa Edilen Yapının İsmi	Kurucusu
Doğancı mahallesinde İmamoğlu Mescîdi	İmamoğlu Mustafa Ağa bin El-Hac Ahmed
Mülk menzil ve mülk bağ mevkuflu zürri (ailevî) vakıf	Derviş Hüseyin bin Mehmed Halife
Hacı Ateşzâde Şeyh Mehmed Efendi Kadîri Tekkesi	Hâcî Ateşzâde Şeyh Bekir Efendi ibn Eş-Şeyh Mehmed Efendi/ Osman Efendi ibn Eş-Şeyh Mehmed Efendi/Hadice Hâtun bint-i Ali Çavuş

El-Hac Abdi Medresesi (Halil Hamid Paşa-Hüseyin Efendi-Şakirzâde)	Hayırsever eşhâs/Bursavî El-Hac İbrahim, Süleyman Çelebi/ Aişe bint-i Hasan
---	---

TABLO-V/ Isparta'da Yeni Kurulan Vakıflar ve Vakıflar Bünyesinde İnşa Edilen Yapılar

TABLO-VI/ Vakfiyeler ve Diğer Belgelere Göre Isparta'daki Vakıfların Kuruluş Tarihleri

Kurucular	Tesis Tarihleri
El-Hac Kemal bin Abdullah	H.Zilhicce 1011/M.Mayıs-Haziran 1603
İbrahim Çavuş bin Abdünnebi	H. Şa'ban 1021/Eylül-Ekim 1612
Hayırsever Eşhâs/Bursavî El-Hac İbrahim Efendi, Süleyman Çelebi Aişe bint-i Hasan/ Süleyman Çelebi	H.Gurre-i Şa'ban 1115/M.10 Aralık 1703
Derviş Hüseyin Efendi bin Mehmed Halife	H.27 Safer 1146/M.9 Ağustos 1733
Şerife (Hace) Aişe Hatun bint-i El-Hac Mehmed	H.15 Şa'ban 1151/M.28 Kasım 1738
Abdullah Efendi bin Ali Efendi (Abdi Paşa)	H.25 Receb 1198/M.14 Haziran 1784
Üzümcüoğlu Mehmed	H.15 Cemâziyelâhır 1205/M.20 Ocak 1791
İbrahim Reşid Efendi	H.7 Cemâziyelevvel 1212/M.28 Ekim 1797
İmamoğlu Mustafa Ağa bin El-Hac Ahmed	H.11 Şa'ban 1217/ M.7 Aralık 1802
Şeyh Süleyman Efendi bin El-Hac Ali	H.20 Zilka'de 1220/ M.9 Şubat 1806
Çorbacıoğlu Hacı Mustafa	H.28 Rebi'ülâhır 1222/M.5 Temmuz 1807
El-Hac Osman bin Süleyman	H.Şa'ban 1224/M.Eylül-Ekim 1809
El-Hac Mustafa Paşa	H.Gurre-i Cemâziyelevvel 1228/M.2 Mayıs 1813
Vanlıbeyzâde Es-Seyyid Mir Ali	H.15 Safer 1238/M.1 Kasım 1822
Miralay El-Hac Ali Efendi/İbrahim Çelebi	H.11 Cemâziyelevvel 1239/M.13 Ocak 1824
Ahmed Nurüddin Bey	H.5 Zilka'de 1239/M.2 Temmuz 1824
El-Hac Halil bin Molla Hasan	H.Evâil-i Cemâziyelevvel 1244/M.Kasım ortaları 1828
Ali Çelebi ibn Veliyüddin	H.11 Rebi'ülâhır 1260/M.30 Nisan 1844
Hafız Mehmed Efendi bin Abdullah	H.Evâil-i Şevval 1262/M. Eylül sonları 1846
Mustafa Efendi ibn el-merhum Şakir Ağa	H.11 Safer 1267/M.16 Aralık 1850
Kapıkıranoğlu Hâcî Hüseyin bin Hasan	H.25 Cemâziyelevvel 1267/M.28 Mart 1851
Hafız Ömer Efendi bin Mehmed	H.5 Rebi'ülâhır 1269/M.16 Ocak 1853
El-Hac Mehmed bin İmamoğlu Mustafa Ağa	H.6 Şevval 1275/M.9 Mayıs 1859
Molla Hüseyin bin Süleyman	H.2 Şa'bân 1284/M.30 Kasım 1867
Hafız Ali Efendi bin Süleyman	H.Gurre-i Muharrem 1286/M.13 Nisan 1869
Şefikzâde Hafız Mustafa Efendi	H.27 Zilhicce 1288/M.8 Mart 1872
Alaybeyizâde El-Hâc Ali Efendi	H.9 Rebi'ülâhır 1289/M.16 Haziran 1872
Hammamizâde Süleyman Efendi	H.7 Şa'ban 1289/M.10 Ekim 1872
Kalcıoğlu Hâfız Mehmed bin Mustafa	H.27 Zilhicce 1289/M.25 Şubat 1873
(Yılanlızâde) Abdullah Bey ibn Hasan Bey	H.11 Rebi'ülâhır 1291/M.28 Mayıs 1874
Hacı İlya veled Durmuş	H.Gurre-i Cemâziyelevvel 1273/M.28 Aralık 1876
Hafız Abdülkadîr Efendi bin Hüseyin	H.28 Ramazan 1294/M.6 Ekim 1877

Yorgancızâde Hafız Süleyman Efendi	H.5 Receb 1296/M.25 Haziran 1879
İsmail Efendi bin El-Hac Mehmed Ağa	H.28 Rebi'ülevvel 1300/M.6 Şubat 1883
Şakım Hocaşâde Ali Efendi ibn İbrahim Efendi/ Osman Efendi ibn Hacı Süleyman	H.20 Cemâziyelevvel 1323/M.23 Temmuz 1905
Hacı Ateşzâde Şeyh Bekir Efendi ibn Eş-Şeyh Mehmed Efendi/Osman Efendi ibn Eş-Şeyh Mehmed Efendi/ Hadice Hatun bint-i Ali Çavuş	H.23 Şa'ban 1323/M.23 Ekim 1905
Sipahioğlu Hafız İsmâil bin Hasan	H.23 Rebi'ülevvel 1325/M.6 Mayıs 1907
Değirmencioğlu Mehmed Ağa bin Ali	H.7 Cemâziyelevvel 1328/ M.17 Mayıs 1910
Veziroğlu Hacı İbrahim Efendi bin Mustafa	H.16 Safer 1330/M.5 Şubat 1912

TABLO-VII / Isparta'daki Vakıfların Kurucularının Unvan ve Payeleri

Kurucular
Ashâb-ı hayrâttan Üzümcüoğlu Mehmed nam sâhibü'l-hayr
Kürt Hasanzâde El-Hac Süleyman Ağa damadı hâcegân-ı dîvân-ı muallâ-erkân'dan Ahmed Nurüddin Bey
Sâhibü'l-hayr El-Hac Osman bin Süleyman
Miralay El-Hac Ali Efendi ve oğulluğu İbrahim Çelebi
Sâhibü'l-hayrât İmâmoğlu Mustafa Ağa ibn El-Hac Ahmed
Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât El-Hac Halil bin Molla Hasan
Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Vanlı Beyzâde Şerafetlü Es-Seyyid Mir Ali ibn Es-Seyyid Mir Mehmed Memiş
Mustafa Efendi bin el-Merhum Şakir Ağa
Hsfız Ömer Efendi ibn Mehmed
Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât râgıb'ül meberrât diyânetlü devletlü inâyetlü İbrahim Reşid Efendi hazretleri (Hamîd Mütesellimi)
Kapıkıranoğlu Hacı Hüseyin bin Hasan
Kıdvêd'üs-sulehâ ve umdet'ül-hutebâ Eş-Şeyh El-Hâc Süleyman Efendi ibn El-Hac Ali
Vezîr-i lâ-nazîr-i rûşen-zamîr-i müşerî-tedbîr rûkn-i Alişân-ı âsaf-nişân gavvas-ı mehûzân düstûr-ı mûkerrem müşîr-i mufahham El-Hac Mustafa Paşa yesserallahû ma-yürûm ve ma-yeşâ' ve tâle-bekâhû fî-devlet'ül-iyalî (Hamid Mutasarrıfı)
Değirmencioğlu Mehmed Ağa ibn Ali
Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Derviş Hüseyin Efendi ibn Mehmed Halife
Hacı Ateşzâde Şeyh Bekir Efendi ibn Eş-Şeyh Hscı Mehmed Efendi/Osman Efendi ibn Eş-Şeyh Hscı Mehmed Efendi/ Hadice Hutun bint-i Ali Çavuş
Ashâb-ı hayrât ve hasenât Sipahioğlu Hafız İsmail bin Hasan

Sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât El-Hac Kemal bin Abdullah
Sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât İbrahim Çavuş bin Abdünnebi
Sahibü'l-hayrât ve'l-meberrât Kalcıoğlu Hafız Mehmed bin Mustafa
Ashâb-ı hayrâtтан medîne-i mezkûre idâre meclisi a'zâsından Alaybeyizâde El-Hac Ali Efendi ibn El-Hâc İbrahim Ağa
Ashâb-ı hayrâtтан olub müceddeden bir medrese binâ' ve ihdâs eden eşhâs/ Ashâb-ı hayrattan Bursavî El-Hac İbrahim/ Sâhibü'l-hayr Süleyman Çelebi/ Sâhibet'ül-hayrât Aişe bint-i Hasan
Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Molla Hüseyin bin Süleyman
Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Hafız Abdülkadir Efendi ibn Hüseyin
Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Hafız Ali Efendi ibn Süleyman
Sâhibü'l-hayrât ve râgıb'ül-hasenât Abdullah Efendi ibn Ali Efendi (Anadolu Valisi Abdi Paşa)
Sahibü'l-hasenât ve'l-meberrât Hammamizâde Süleyman Efendi ibn İbrahim Ağa
Sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât, Yorgancızâde Hafız Süleyman bin Hâfız Osman
Hoca(zâde) Mahallesi eşrâf-ı hanedân-ı kadîminden ve İstabl-ı Amîre müdürliği pâyelülerinden sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât izzetlû (Yılanlızâde) Abdullah Bey ibn Hasan Bey
Sahibü'l-hayrât ve'l-meberrât Şefikzâde Hafız Mustafa Efendi ibn Hafız Ömer Efendi
Sahibü'l-hayrât El-Hac Mehmed ibn el-merhum İmamoğlu Mustafa Ağa
Sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât İsmail Efendi ibn El-Hac Mehmed Ağa
Sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât Ali Çelebi İbn Veliyüddin (Şeyh İsmail soyundan)
Sahibü'l-hayrât ve râgıb'ül-cennet Hafız Mehmed Efendi ibn Abdullah ibn Abdülmennan
Şakım Hocasâde Ali Efendi ibn İbrâhim Efendi /Osman Efendi ibn Hacı Süleyman
Veziroğlu Hacı İbrâhim Efendi ibn Mustafa
Şerife (Hace) Aişe Hatun bint-i Es-Seyyid El-Hac Mehmed
Ashâb-ı hayrâtтан Çorbacıoğlu Hacı Mustafa nam sâhibü'l-hayr

Kurucu	Tescil Mütevellisi	Asıl Müteveli
Üzümcüoğlu Mehmed	-	Üzümcüoğlu Mehmed
Ahmed Nurüddin Bey	-	-
El-Hac Osman bin Süleyman	-	Seyyid Hafız Ali bin Seyyid Ahmed
Miralay El-Hac Ali Efendi/ İbrahim Çelebi	-	Çelebiler mahallesi avârız vakfı mütevellisi
İmamoğlu Mustafa Ağa	Ahmed Efendi bin Ali	İmamoğlu Mustafa Ağa
El-Hac Halil bin Molla Hasan	Hallacoğlu Veliyüddin	Hallacoğlu Veliyüddin
Vanlı Beyzade Es-Seyyid Mir Ali	Es-Seyyid Mîr Süleyman	Es-Seyyid Mîr Süleyman
Mustafa Efendi ibn el-merhum Şakir Ağa	Kavukçuzâde Hüseyin Efendi bin Süleyman	Mustafa Efendi bin El-merhum Şakir Ağa
Hafız Ömer Efendi bin Mehmed	Kavukçuzâde Hüseyin Efendi bin Süleyman	Hafız Ömer Efendi bin Mehmed
Hamid Mütesellimi İbrahim Reşid Efendi	Müftü Şeyh Mustafa Efendi	Müftü Şeyh Mustafa Efendi/ Yokuşluzâde El-Hac Mehmed

Kapıkıranoğlu Hâcî Hüseyin bin Hasan	Kavukçuzâde Hüseyin Efendi bin Süleyman	Kavukçuzâde Hüseyin Efendi bin Süleyman
Şeyh Süleyman Efendi bin El-Hac Ali	Es-Seyyid Süleyman Ağa bin El-Hac Musa	Şeyh Süleyman Efendi bin El-Hac Ali
Hamid Mutasarrıfı El-Hac Mustafa Paşa	Fahr'ül-ulemâ kıdved'üs-sulehâ Harabizâde Es-Seyyid Hafız Ali Efendi	Fahr'ül-ulemâ kıdved'üs-sulehâ Harabizâde Es-Seyyid Hâfız Ali Efendi
Değirmencioğlu Mehmed Efendi	Müftizâde Tahsin Efendi	Müftizâde Tahsin Efendi
Derviş Hüseyin Efendi ibn Mehmed Halife	Fahr'ul-kudât Salih Efendi ibn Abdurrahim Efendi	Derviş Hüseyin Efendi ibn Mehmed Halife
Hacı Ateşzâde Şeyh Bekir Efendi ibn Eş-Şeyh Mehmed Efendi/ Osman Efendi ibn Eş-Şeyh Mehmed Efendi/ Hadice Hatun bint-i Ali Çavuş	Gümüş Hafizzâde Hafız Ahmed Efendi	Hacı Ateşzâde Şeyh Bekir Efendi ibn Eş-Şeyh Mehmed Efendi
Sipahioğlu Hafız İsmail bin Hasan	Hâfız Abdülkâdir Efendi	Sipahioğlu Hafız İsmail
El-Hac Kemal bin Abdullah	Mehmed Çelebi bin Pir Ali	Mehmed Çelebi bin Pir Ali
İbrahim Çavuş bin Abdünnebi	Mehmed Çeşebi bin Pîr Ali	Mehmed Çelebi bin Pir Ali
Hacı İlya veled Durmuş	Hoca Andon veled Todoses	Hacı İlya veled Durmuş
Kalcıoğlu Hâfız Mehmed bin Mustafa	Isparta eşrâfından Şeyh Alizâde Osman Efendi ibn Molla Hüseyin	Kalcıoğlu Hafız Mehmed bin Mustafa
Alaybeyizâde El-Hac Ali Efendi	Gümrük Kâtibi Ahmed Efendi	Alaybeyizâde El-Hac Ali Efendi
Hayırsever Eşhâs/Bursavî El-Hac İbrahim/ Süleyman Çelebi/Aişe bint-i Hasan	-	Umdet'ül-emâcid-ve'l-ealî Vanlızâde Ali Çavuş

TABLO-VIII-a/ Isparta'daki Vakıfların Tescil Mütevellileri ve Asıl Mütevellileri

Kurucu	Tescil Mütevellisi	Asıl Mütevellisi
Molla Hüseyin bin Süleyman	Mehmed Muhsin Efendi	Molla Hüseyin bin Süleyman
Hafız Abdülkâdir Efendi bin Hüseyin	Kara Mehmedzâde Ahmed Efendi	Hafız Abdülkâdir Efendi bin Hüseyin
Hafız Ali Efendi bin Süleyman	Kavukçuzâde Osman Efendi bin Hafız Hüseyin	Hafız Ali Efendi bin Süleyman
Abdullah Efendi bin Ali Efendi (Abdi Paşa)	-	Ispartalı Es-Seyyid Hüseyin Çelebi
Hammamizâde Süleyman Efendi	Osman Nuri Efendi ibn El-Hac Mehmed Ağa	Hammamizâde Süleyman Efendi
Yorgancızâde Hâfız Süleyman bin Osman	Mukayyid Osman Efendi ibn Hafız Hüseyin Efendi	Yorgancızâde Hafız Süleyman bin Osman
(Yılanlızâde) Abdullah Bey İbn Hasan Bey	Mehmed Tahsin Efendi ibn Ali Efendi	(Yılanlızâde) Abdullah Bey ibn Hasan Bey

Şefikzâde Hafız Mustafa Efendi bin Hafız Ömer Efendi	Hacı Mehmed Ağa ibn Abdullah	Şefikzâde Hafız Mustafa Efendi bin Hafız Ömer Efendi
El-Hac Mehmed bin İmamoğlu Mustafa Ağa	Osman Efendi bin Hüseyin	El-Hac Mehmed bin İmamoğlu Mustafa Ağa
İsmail Efendi bin El-Hac Mehmed Ağa	Süleyman Efendi ibn Mehmed	İsmail Efendi bin El-Hac Mehmed Ağa
Ali Çelebi İbn Veliyüddin	Ali bin Mustafa	Veliyüddin Çelebi ibn-i Ali Çelebi
Hafız Mehmed Efendi ibn Abdullah ibn Abdülmennan	Ahmed Efendi ibn Mustafa	Hafız Mehmed Efendi ibn Abdullah ibn Abdülmennan
Şakım Hocaşâde Ali Efendi ibn İbrahim Efendi/Osman Efendi ibn Hacı Süleyman Efendi	Güllüzâde Hamdî Efendi bin Osman	Şakım Hocaşâde Ali Efendi ibn İbrahim Efendi
Veziroğlu Hacı İbrahim Efendi bin Mustafa Efendi	Hafız Süleyman Efendi ibn Süleyman	Veziroğlu Hacı İbrahim Efendi bin Mustafa Efendi
Şerife (Hace) Aişe Hatun binti Es-Seyyid El-Hac Mehmed	Es-Seyyid El-Hac Mehmed bin Hasan	Es-Seyyid El-Hac Mehmed bin Hasan
Çorbacıoğlu Hacı Mustafa	-	Es-Seyyid Ali bin Es-Seyyid El-Hâc İbrahim

TABLO-VIII-b/ Isparta'daki Vakıfların Tescil Mütevellileri ve Asıl Mütevellileri

Kurucu	Amaçlar, Şartlar ve Yararlananlar
Üzümcüoğlu Mehmed	Çeşmesinin tamirine, tevliyet kendisine ve nesline
Kürt Hasanzâde El-Hac Süleyman Ağa damadı Ahmed Nurüddin Bey	Allah rızâsı ve kayınpederinin ruhu için her gün üç İhlas ve bir Fatıha sûresinin okunmasına
Miralay El-Hac Ali Efendi/oğulluğu İbrahim Çelebi	Sakin oldukları mahallenin avâriz vakfına, hanelerine ait hissenin ödenmesi ile bir daha vergi talep edilmemesine
İmamoğlu El-Hac Mustafa Ağa bin El-Hac Ahmed	Mescidinde namaz kılınmasına, mescidin imamına, mütevellisine, tamiri ve ihtiyaçlarına, imamet, tevliyet, kayyumluk, nezâret kendisine, vefatından sonra evlad ve nesline vd.
El-Hâc Halil bin Molla Hasan	Tevliyet Molla Veli evladına ve kardeşine, hâsıl olan gelir mütevellîye, su vakfına, inşa ettirdiği çeşmenin tamirine
Vanlı Beyzâde Es-Seyyid Mir Ali ibn Es-Seyyid Mir Mehmed Memiş	İmamlık yapmak ve vâkıfın rûhu için Kur'an okumak ve devrhanlık etmek üzere mektep muallim-i sibyanına, tevliyet nesline ve evladına,
Mustafa Efendi ibn el-merhum Şakir Ağa	Mescid imamına, tamirine ve tevliyete, tevliyet evladına ve nesline
Hafız Ömer Efendi ibn Mehmed	Mektep muallimine, mektebin tamirine, tevliyetin kendisine, evlad ve nesline

İbrahim Reşid Efendi (Hamid Mütessellimi)	Çeşmesinin suyollarıyla mecrasının tamiri için iki mütevelliyeye, çeşmesi vakfının tevliyeti mütevellî Müftü Şeyh Mustafa Efendi ve evladına
Kapıkıranoğlu Hacı Hüseyin bin Hasan	Hız. Peygamber, ebeveyninin ve kendisinin ruhu için câmide Kur'an tilavetine, tevliyet imâm olanlara
Şeyh Süleyman Efendi ibn Ali	Tevliyete, inşa ettirdiği medresede müderrise, tevliyet ve müderrislik kendisiyle evlad ve nesline
Hacı Ateşzâde Şeyh Bekir Efendi ibn Şeyh Mehmed Efendi/Osman Efendi ibn Şeyh Mehmed Efendi/Hadice Hatun bint-i Ali Çavuş	İnşa edilecek hankâhın masraflarına, misafirlerin ihtiyaçlarına, mevlid okunmasıyla şeker dağıtımını ve yemek ikramına, tevliyet kendisine, daha sonra evladı ve nesline
Sipahioğlu Hafız İsmail bin Hasan	Mescid tamiriyle, imamına, tevliyet kendisi ve nesline
El-Hac Kemal bin Abdullah	Ruhu için Yasin Suresi okuması şartıyla câmiye
İbrahim Çavuş bin Abdünnebi	Ruhu için Nebe Suresi okuması şartıyla câmiye
Hacı İlya veled Durmuş	Çeşmelerinin tamirine, tevliyete, tevliyet kendisi ve nesline
Kalcıoğlu Hafız Mehmed bin Mustafa	Mescidin tamirine, imam ve mütevellisine, tevliyet ve imâmet kendisine ve nesline
Alaybeyizâde El-Hac Ali Efendi	İnşâ ettiği mescidin tamiriyle masraflarına, imamına, hatibine, mütevelliyeye, tevliyet kendisi ve evladına
Hayırsever Eşhâs/ Bursavî El-Hâc İbrahim/Süleyman Çelebi/ Aişe bint-i Hasan	Medreselerinde eğitim yapılmasına, müderrise, müderrislik ciheti müderrise ve nesline
Molla Hüseyin bin Süleyman	Câmi' imamına, hatibine, mütevelliyeye, câminin tamiri ve masraflarına, tevliyet kendisi ve nesline

TABLO-IX-a/ Isparta'daki Yarı-Hayrî Vakıflar

TABLO-IX-b/ Isparta'daki Yarı-Hayrî Vakıflar

Kurucusu	Amaçlar, Şartlar ve Yararlananlar
Hafız Abdülkadir Efendi ibn Hüseyin	Mescid hatibine, Kur'an tilâvetine, hatimle sevabı Hz. Peygamber ile diğer din büyüklerinin ruhuna, tevliyet ve devr-hânlık kendisine vefâtından sonra nesline
Hafız Ali Efendi bin Süleyman	Câmi' imamına, hatibine, mütevellisine, tevliyet kendisine ve nesline
Abdullah Efendi bin Ali Efendi (Abdi Paşa)	Câmisinin mütevellisine, görevlilere, câminin çeşitli ihtiyaçlarına, tamirine, tevliyet mütevellîye ve nesline
Hamamizâde Süleyman Efendi bin El-Hac Ali Efendi	Mescid tamirine, mescidin ihtiyaçlarına, imama, mütevelliyeye, tevliyet kendisi ve nesline
Yorgancızâde Hafız Süleyman bin Hafız Osman	Mescid imamına, ilkâd-ı kanadîle, tamire, mütevelliyeye, tevliyet kendisi ve nesline
(Yılanlızâde) Abdullah Bey ibn Hasan Bey	Câmisinin imamına, hatibe, mütevelliyeye, tevliyet kendisi ve nesline
Şefikzâde Hafız Mustafa Efendi ibn Hafız Ömer Efendi	Sıbyân mektebi tamirine, muallimine, mütevelliyeye, muallimlik ve tevliyet kendisiyle nesline

El-Hac Mehmed bin İmamoglu Mustafa Ağa	Babası mescîdinin imamına, bazı ihtiyaçlarına, tamirine, mütevellîye, tevliyet babası vakfî şartları gereği kendisinde olduğundan yine kendisi ve nesline
İsmail Efendi ibn El-Hac Mehmed Ağa	Mescîdde hatiblik yapana, Kur'an tilaveti ve hatmiyle sevâbının Hz. Peygamber ve din büyüklerinin ruhuna hediye edilmesi şartıyla devr-hâna, devr-hânlık hatibe ve nesline, tevliyet kendisine
Ali Çelebi ibn Veliyüddin	Türbedârın türbede medfun Şeyh için Kur'an okuyup sevabını şeyhin ruhuna hediyesine, türbe yakınındaki çeşmenin tamirine, tevliyet mütevellî ile nesline, türbedarlık türbedâr ile nesline
Hafız Mehmed Efendi ibn Abdullah ibn Abdülmennan	Mektebinin muallimine, mütevellîye, tamirine, fazlasının vakıf için akar alınmasına, tevliyet ve muallimlik kendisine ve nesline
Şakım Hocasâde Ali Efendi bin İbrahim Efendi/Osman Efendi bin Hacı Süleyman Efendi	Mescîdde hatib olana, mescîdin bazı ihtiyaçlarına, tevliyet Ali Efendi ile nesline
Veziroğlu Hacı İbrahim Efendi bin Mustafa	Mescîdin bazı ihtiyaçlarına, imama, tevliyet kendisine ve nesline

TABLO-X/ Isparta'daki Hayrî Vakıflar

57

Kurucu	Amaçlar, Şartlar ve Yararlananlar
El-Hac Osman bin Süleyman	Kutlu Bey Câmî' kayyumlarına
El-Hac Mustafa Paşa	Abdi Paşa Medresesi müderrislerine
Değirmencioğlu Mehmed Ağa ibn Ali	Vakfettiği dükkânların vergilerinin ödenmesi ve tamirine, vakfın mütevellisine, Kethüdâ Câmî'nin imamlığını yapanlara
Şerife (Hace) Aişe Hatun bint-i Es-Seyyid El-Hac Mehmed	Vakfettiği dükkânların tamirine, yaptırdığı mektepte muallim-i sıbyânlık vazîfesi yapanlara
Çorbacıoğlu Hacı Mustafa	Yaptırdığı mescidin imamlığını yapanlara, mescîdin tamirine

TABLO-XI/ Isparta'daki Zürrî Vakıflar

Kurucu	Amaçlar, Şartlar ve Yararlananlar
Derviş Hüseyin Efendi ibn Mehmed Halife	Vakfettiği menzilde kendisinin ikâmetiyle, vakfettiği bağa tasarrufuna, vefâtından sonra zevcesi ve evladının tasarrufuna, neslinin kesilmesinden sonra akrabalarına, onlardan sonra fukaranın tasarrufuna, vakıf kimin eline geçerse Hz. Peygamber, din büyükleri, müslümanlar ve kendisinin ruhuna Fatıha ve İhlas surelerinin okunmasına

İŞS.182/109-1

Miralay El-Hac Ali Efendi ve Oğulluğu İbrahim Çelebi'nin Mahalle Avârızına Para Vakıfları

Çelebiler Mahallesi sâkinlerinden Mîrâlây El-Hac Âlî Efendi meclis-i şer'-i şerîfde bi'l-cümle mahalle-i mezbûr ahâlîleri muvâcehelerinde ikrâr ve takrir-i kelâm idüb, beher sene varîd olan tekalîf-i örfiyyeden hânemiz sehmine isâbet idecek salyâne mukâbili mahalle-i mezbûr avârızına iki yüz guruş kendi tarafından fi-mâba'd tekâlîf nâmıyla nesne mütâlebe itmeme üzere yüz guruş dahi oğulluğu İbrâhim Çelebi tarafından cem'ân üç yüz guruş mahalle-i mezbûr avârız vakfına dahi vakf-ı sahîh ile asâleten ve vekâleten vakf eyledim tescil-i şer'î olunsun deyû takrîrleri kayd-şüd
Fî 11 Cemâziyelevvel (12) 39

IŞS.179/199-1

**Çorbacioğlu Hacı Mustafa'nın Tescil Ettirmeden Vefat Ettiği
Diyadin Karyesi'ndeki Mescîdinin Vakfı İçin**

Mütevelli Tayini

Sûret-i Tevliyet Berâtü Çorbacızâde'nin

Medîne-i Isparta muzâfâtından Diyadin nâm karyede ashâb-ı hayrâtdan Çorbacioğlu Hacı Mustafâ nâm sâhib'ül-hayrın binâ' ve ihdâs eylediği mescîd-i şerîfde imâmet idenlere ve saîr ta'mîr ve termîmine sarf olunmak-ıçün medîne-i mezbûre sûk'unda vâki' iki bâb attâr ve iki bâb dikici cem'ân üç bâb mülk dükkânlarını vakf-ı lâzimesiyle vakf idüb tescil-i şer'î ve teslîm-i ale'l-mütevellî itmeksizin vâkıf-ı mezbûr fevt olub ve mâr'-üz-zıkr mescîd-i mezkûrun müsakkafatından dekadîn-i mezkûrları sâhib olanlara icâr ve icâresini ahz ve mescîd-i şerîfde imâmet idenlere teslîm ve mescîd-i mezkûr ta'mîr ve termîm itmek üzere mütevellî nasb ve ta'yîn olunmak lâzım ve mühimm olmağla erbâb-ı istihkakdan medîne-i mezbûre ahâlîsinden işbu râfi'-i tevki'-i refi'-üş-şân-ı hâkanî Es-Seyyid Ali bin Es-Seyyîd El-Hac İbrâhim zîde-kadruhû her vechle lâyıq ve mehl ve müstahakk olmağın tevliyet-i mezkûre ber-mûceb-i şurût-ı vakf tevcî olunub yedine müceddeden berât-ı şerîf-i âlî-şânım virilmek bâbında naibi Mevlânâ Es-Seyyîd İbrâhim zîde ilmuhû arz itmeğın mucibince merkûma tevcî ve sadaka idüb bu berât-ı hümayûn-ı sâadet-makrûnu virdim ve buyurdum ki,

Ba'de'l-yevm merkum Es-Seyyîd Âlî ibn Es-Seyyîd El-Hac İbrâhim zîde kadruhû varub zıkr olunan mescîd-i şerîfi ta'mîr ve termîm itmek üzere mütevellisî olub hidmed-i lâzimesin mer'î ve müeddî kıldıktan sonra ber-mûceb-i şurût-ı vakf mutasarrıf olub vâkıfın rûhı ve devâm-ı ömr-i devletim-ıçün duâyâ müdâvemet göstere ol bâbda tarâf-ı ahardan bir vechle taarruz kılmayalar şöyle bileler alâmet-i şerîfime i'timâd kılalar tahrîren fi-el-yevm'üs-semân ve'l-işrîn min şehri rebi'ülâhır li-sene isnâ-ve işrîn ve mi'eteyn ve elf

VGMA.VAD.579/718-298

Hamid Mutasarrıfı El-Hac Mustafa Paşa'nın Abdi Paşa Medresesi Müderrisleri İçin Isparta Çarşısındaki Dört Dükkânını Vakf Ettiği Vakfiyesi

